

Αἰμίλιος Δημ. Μαυρουδῆς

*ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΜΟΝΗΣ ΜΟΛΥΒΔΟΣΚΕΠΑΣΤΟΥ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗΣ ΠΩΓΩΝΙΑΝΗΣ**

* Εὐχαριστῶ θερμὰ τὸν πανοσιολογιώτατο Καθηγούμενο τῆς Ἱ. Βασιλικῆς Πατριαρχικῆς καὶ Σταυροπηγιακῆς Μονῆς Μολυβδοςκεπάστου π. Θεόδωρο (Διαμάντη) καὶ τὸν κ. Εὐ. Καρακάση, οἱ ὅποιοι φρόντισαν νὰ ἀποκτήσω φωτοτυπίες διαφόρων δημοσιευμάτων σχετικῶν μὲ τὸ περιεχόμενο τοῦ ἀνὰ χεῖρας ἄρθρου· εὐχαριστῶ ἐπίσης τὸν συνάδελφο κ. Π. Σωτηρούδη γιὰ τὴ βοήθειά του ὅσον ἀφορᾷ τὸν ἔλεγχο τῆς μεταγραφῆς τοῦ πρώτου ἀπὸ τὰ κείμενα ποὺ ἐκδίδονται ἐδῶ.

ΛΕΥΚΗ

Ἡ ἱστορία τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Πωγωνιανῆς ἀνάγεται κατὰ τὴν παράδοση στὸν 7ο αἰ. καὶ φέρεται ἄρρηκτα συνδεδεμένη μὲ ἐκείνη τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Μολυβδοσκεπάστου, ἀφοῦ ἰδρυτὴς τόσο τῆς μονῆς ὅσο καὶ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς θεωρεῖται ὁ Βυζαντινὸς αὐτοκράτορας Κωνσταντῖνος Δ΄ ὁ Πωγωνάτος (668-685), πού, κατὰ τὴν παράδοση, εἶχε κατασκηνώσει στὴν περιοχὴ καὶ στὸν ὅποιον συνέβη κάποιο θαῦμα ἐξ αἰτίας τῆς ἀσεβοῦς συμπεριφορᾶς του (ἀκριβέστερα, τῆς ἀσεβοῦς ιδεολογίας του ὅσον ἀφορᾷ τὴν κατοχὴ καὶ τὴν ἄσκηση τῆς ἐξουσίας). Ὡς ἀποτέλεσμα τῆς μεταμελείας του προβάλλεται, ἐπίσης ἀπὸ τὴν παράδοση, ἡ ἴδρυση τῆς ἀρχιεπισκοπῆς καὶ ἡ οἰκοδόμηση τῆς μονῆς, ἀφιερωμένης στὴ Θεοτόκο.

Πάντως πρέπει νὰ ἐπισημανθεῖ ἐξ ἀρχῆς ὅτι ἱστορικὰ στοιχεῖα πού νὰ τεκμηριώνουν τὶς παραπάνω διηγήσεις οἱ ὁποῖες συνδέουν τὴν Ἀρχιεπισκοπὴ Πωγωνιανῆς καὶ τὴ Μονὴ Μολυβδοσκεπάστου μὲ τὸν Κωνσταντῖνο Πωγωνάτο δὲν ἔχουν ἐντοπισθεῖ μέχρι σήμερα. Ἐπίσης δὲν ἔχει γίνῃ συστηματικὴ ἔρευνα γιὰ τὴν ἀρχιεπισκοπὴ καὶ δὲν ἔχει γραφεῖ καμιὰ ἐμπεριστατωμένη σχετικὴ μελέτη. Οἱ περισσότεροι μελετητὲς πού ἔχουν ἀσχοληθεῖ μὲ τὴν ἱστορία τῆς ἐν λόγῳ ἐκκλησιαστικῆς ἐπαρχίας κατὰγονται ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῆς Ἡπείρου καὶ βασιζοῦνται κυρίως –τουλάχιστον γιὰ τὴν πρώιμη ἱστορία τῆς ἀρχιεπισκοπῆς– σὲ παραδόσεις (προφορικὲς ἢ καταγεγραμμένες), οἱ ὁποῖες ὁμως δὲν τεκμηριώνονται ἀπὸ κανένα ἀρχαιολογικὸ εὔρημα οὔτε ἀπὸ ἱστορικὴ πηγὴ σύγχρονη μὲ τὰ γεγονότα στὰ ὁποῖα ἀναφέρονται¹.

Ὅπως εἶναι γνωστό, γιὰ τοὺς πρώτους αἰῶνες τῆς ἱστορίας τῆς

1. Τὰ καταγεγραμμένα ἔγγραφα στοὺς Κώδικες τῆς Πατριαρχικῆς Ἀλληλογραφίας (ΚΠΑ), οἱ ὁποῖοι φυλάσσονται στὸ Ἀρχειοφυλάκειο τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, φωτίζουν τὴν ἱστορία τῆς ἀρχιεπισκοπῆς καὶ τῆς μονῆς μόνο κατὰ τοὺς νεότερους χρόνους· τὸ ἀρχαιότερο σχετικὸ ἔγγραφο πού σώζεται σ' αὐτοὺς εἶναι ἡ «παραίτησις ἰδιόχειρος» (ΚΠΑ Α΄/2, σ. 8 | 1620, 23 Φεβρουαρίου) τοῦ ἀρχιεπισκόπου Πωγωνιανῆς Συμεῶν (ἡ ἡμερομηνία ἐκλογῆς του εἶναι ἄγνωστη), ἡ ὁποία ἐκδόθηκε ἀπὸ τὸν Β. Ἰ. Δήμου, «Συμβολὴ στὴν ἱστορία τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Πωγωνιανῆς καὶ τῆς Σταυροπηγιακῆς Μονῆς τῆς Μολυβδοσκεπάστου», *Ἡπειρωτικὰ Χρονικὰ* 27 (1985) 219-220. Σημειῶνω ὁμως ὅτι στὴν *Νομικὴν Συναγωγὴν* τοῦ Δοσιθέου Ἱεροσολύμων παραδίδεται ἓνα ἔγγραφο ἴσως ἀκόμη παλαιότερο (1608; Ἰανουάριος) τὸ ὁποῖο ἀφορᾷ τὴν ὑπόσχεση τοῦ ἐπισκόπου Βελ(λ)ᾶς ὅτι δὲν ἔχει κατακρατήσῃ τίποτε ἀπὸ τὰ πράγματα τοῦ πρώην Πωγωνιανῆς Ἀνθίμου (βλ. παρακάτω, τὸ ἔγγραφο ἀρ. 4).

Ἐκκλησίας τὰ στοιχεῖα πού εἶναι γνωστά γενικά ὅσον ἀφορᾷ τις ἐκκλησιαστικές ἐπαρχίες καί τήν τάξιν τους εἶναι ἐλάχιστα², καί ἐπιπλέον ἢ ἐν λόγῳ περιοχῆ ἕως τὸ 732/733 ὑπαγόταν στήν Ἐκκλησία τῆς Ρώμης, ὥστε ἐν πρώτοις θά ἦταν κατανοητὴ ἢ ἔλλειψη στοιχείων καί ἢ μὴ καταγραφή τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Πωγωνιανῆς μεταξύ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐπαρχιῶν τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριαρχείου κατὰ τὴν πρώιμη αὐτὴ περίοδο τῆς ἱστορίας της (ἂν ὄντως ὑφίστατο τότε)³.

Τὸ καθεστὼς τῆς ὑπαγωγῆς τῆς ἐξεταζόμενης περιοχῆς στὴ Δύση, ἐκτὸς τῶν λοιπῶν μαρτυριῶν, προκύπτει καί ἀπὸ τις σχετικές ἀναγραφές τῶν Τακτικῶν, τὰ ὁποῖα ἀπεικονίζουν τὴν ἐκκλησιαστικὴν κατάσταση τῆς εὐρύτερης περιοχῆς, μέρος τῆς ὁποίας ἀποτελεῖ καί ἡ Πωγωνιανή· βλ. π.χ. Τακτικὸν 4⁴⁸³⁻⁴⁹³ [σ. 261 Darrouzès] (*οἱ ἀποσπασθέντες ἐκ τῆς ῥωμαϊκῆς διοικήσεως*) σὲ συνδυασμὸ μὲ τὸ Τακτικὸν 7⁵⁷⁵⁻⁵⁸³ [σσ. 284-285 Darrouzès] (ἀναγραφή τῆς μητροπόλεως Νικοπόλεως καί τῶν ἐπισκοπῶν της), κ.ἄ. Σχετικὰ μὲ τὴν Ἐκκλησία τοῦ Ἰλλυρικοῦ βλ. ἐνδεικτικὰ Ἀθ. Ἀγγελόπουλος, *Ἡ Ἐξαρχία Θεσσαλονίκης*, Θεσσαλονίκη 1980, σσ. 41-44· στὸν ἴδιο, *Ἡ Ἐκκλησία Θεσσαλονίκης – Διαχρονικὴ πνευματικὴ ἀκτινοβολία τῆς πόλεως στὴν Χερσόνησο τοῦ Αἴμου ὡς Ἐξαρχίας*, Βικαριάτου καί Μητροπόλεως, Θεσσαλονίκη ⁴1995, σσ. 59-63, καί Ἐλισ. Χατζηαντωνίου, *Ἡ Μητρόπολη Θεσσαλονίκης ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 8ου αἰ. ἕως τὸ 1430. Ἱεραρχικὴ τάξις - Ἐκκλησιαστικὴ περιφέρεια – Διοικητικὴ ὀργάνωσις* [BKM 42], Θεσσαλονίκη, ΚΒΕ, 2007, σσ. 17-40 (: «Ἡ Ἐκκλησία τῆς Θεσσαλονίκης ὡς τὰ μέσα τοῦ 8ου αἰ.»), ἐνῶ γενικά γιὰ τὸ Ἰλλυρικὸ καί τις ἐπαρχίες του βλ. ἐνδεικτικὰ Μ. Šašel Kos, «Illyricum», *DNP* 5 (1998) 940-943. Ὁ Εὐρ. Σούρλας, «Ἡ ἐπισκοπὴ Πωγωνιανῆς», *Ἡπειρωτικὰ Χρονικὰ* 16 (1941) 213, σημειώνει ὅτι στὰ Ἰωάννινα ὑπῆρχε κώδικας τοῦ ἔτους 1722, ὅπου στὴ σ. 89 μεταξύ τῶν ἐπαρχιῶν πού ἀποσπᾶσθησαν ἀπὸ τὴ Δυτικὴ Ἐκκλησία καταγραφόταν ὀνομαστικὰ καί ὁ Πωγωνιανῆς· βλ.: *Εἰσὶ δὲ καί οἱ ἀποσπασθέντες ἐκ τῆς ῥωμαϊκῆς διοικήσεως, νῦν δὲ ὑπόκεινται τῷ θρόνῳ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως μητροπολίται καί οἱ ὑπ' αὐτοὺς ἐπίσκοποι οὗτοι· ὁ Θεσσαλονίκης, ὁ Κορίνθου, ὁ Νικοπόλεως, ὁ Ἀθηνῶν, ὁ Πατρῶν, ὁ Καρπάθου, ὁ Αἰγίνης, ὁ Πωγωνιανῆς, ὁ Ἐλασσῶνος, ὁ Κίου, ὁ Λευκάδος, ὁ τοῦ Φαναρίου*. Ἐν τῷ ἐν λόγῳ χειρόγραφῳ ὑπῆρχε πράγματι ἢ ἀναγραφή αὐτῆ, τότε πρέπει νὰ δεχθοῦμε ὅτι πρόκειται εἴτε γιὰ λάθος πού ἔγινε σὲ κάποια φάση τῆς ἀντιγραφικῆς διαδικασίας (μᾶλλον σὲ προηγούμενο χειρόγραφο) εἴτε γιὰ ἐσκεμμένη παραποίηση. Τὸ ὅτι δὲν

2. Γιὰ τὰ ἐκκλησιαστικὰ Τακτικὰ βλ. J. Darrouzès, *Notitiae episcopatum Ecclesiae Constantinopolitanae. Texte critique, introduction et notes* [Géographie Ecclésiastique de l'Empire Byzantin I], Paris 1981, ὅπου ἐκδίδονται εἴκοσι ἕνα Τακτικὰ πού καλύπτουν τὸ χρονικὸ διάστημα ἀπὸ τὸν 7ο ἕως καί τὸν 15ο αἰ. Τὸ ἀρχαιότερο κείμενο πού διασώζει τὴν τάξιν τῶν ἐπισκοπῶν εἶναι τὸ Τακτικὸν 1 Darrouzès, τὸ ὁποῖο χρονολογεῖται στὸν 7ο αἰ., ἐνῶ ἐσφαλμένα συνδέεται μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Ἐπιφανίου, ἀρχιεπισκόπου Κύπρου (†403).

3. Ἡ πρώτη ἀναγραφή αὐτοκέφαλων ἀρχιεπισκοπῶν ἐντοπίζεται ἤδη τὸν 7ο αἰ. στὸ Τακτικὸν 1³⁹⁻⁷² [σσ. 205-206 Darrouzès]: *Περὶ τῶν αὐτοκέφαλων ἀρχιεπισκόπων* (καταγράφονται τριάντα τέσσερις αὐτοκέφαλοι ἀρχιεπίσκοποι). Βλ. καί τὴν ὑποσημ. 5.

πρόκειται γιὰ ὀρθὴ ἀναγραφὴ προκύπτει ὄχι μόνον ἀπὸ τὰ ὅσα μαρτυροῦνται ἀπὸ ἄλλες πηγές γιὰ τὶς καταγραφόμενες ἀποσπασθεῖσες ἐπαρχίες, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι μόνον στὸ πρῶτο μέρος τοῦ ἐξεταζόμενου χωρίου μνημονεύονται οἱ ἐπαρχίες ποὺ πραγματικὰ ἀποσπᾶσθησαν ἀπὸ τὴ Δυτικὴ Ἑκκλησία (: ὁ Θεσσαλονίκη, ..., ὁ Πατρῶν), ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὰ σχετικὰ Τακτικά, ἐνῶ οἱ ἐπαρχίες τοῦ δευτέρου μέρους (: ὁ Καρπάθου, ..., ὁ τοῦ Φαναρίου) εἶναι αὐτοκέφαλες ἀρχιεπισκοπές, ἀπὸ τὶς ὁποῖες μάλιστα ἡ Κίος εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀνῆκε ποτὲ στὴ Δυτικὴ Ἑκκλησία, ἀφοῦ ὡς γνωστὸν πρόκειται γιὰ πόλη τῆς Βιθυνίας. Ἐπὶ πλέον, ὅπως μπορεῖ νὰ διαπιστώσει εὐκόλα ὁ ἐνδιαφερόμενος, στὰ Τακτικά στὰ ὁποῖα γίνεται λόγος γιὰ τὶς ἐπαρχίες ποὺ ἀποσπᾶσθησαν ἐκ τῆς ρωμαϊκῆς διοικήσεως, καταγράφονται μόνον εὐρείες μητροπολιτικὲς περιφέρειες· βλ. Τακτικὸν 4 [σ. 249 Darrouzès]: *Εἰσὶ δὲ οἱ ἀποσπασθέντες ἐκ τῆς ρωμαϊκῆς διοικήσεως, νῦν δὲ τελοῦντες ὑπὸ τὸν θρόνον Κωνσταντινουπόλεως, προστιθέντες τῇ συνόδῳ Κωνσταντινουπόλεως διὰ τὸ ὑπὸ τῶν ἐθνῶν κατέχουσαι τὸν πᾶσαν τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης· ὁ Θεσσαλονίκης, ὁ Συρακούσης, ὁ Κρήτης, ὁ Κορίνθου, ὁ τοῦ Ῥηγίου, ὁ Νικοπόλεως, ὁ Ἀθηνῶν, ὁ Πατρῶν* Τακτικὸν 5^{34,43} [σ. 265 Darrouzès], καὶ Τακτικὸν 6^{37,46} [σ. 268 Darrouzès]. Συνεπῶς, ἄσχετα ἀπὸ τὸ ἂν ἡ Πωγωνιανὴ ἀνῆκε γιὰ κάποιο χρονικὸ διάστημα στὴ Δυτικὴ Ἑκκλησία, ἡ ὀνομαστικὴ ἀναγραφὴ τῆς μεταξὺ τῶν σχετικῶν ἐπαρχιῶν δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ ἀποδεκτὴ. Ἐπισημαίνω ἀκόμη ὅτι τὸ δεύτερο μέρος τῆς σχολιαζόμενης ἀναγραφῆς τοῦ χειρογράφου τῶν Ἰωαννίνων, αὐτὸ δηλ. ποὺ στὴν πραγματικότητα ἀφορᾷ ἀρχιεπισκοπές, συμπίπτει μὲ τὴν ἀναγραφὴ τῶν αὐτοκεφάλων ἀρχιεπισκοπῶν στὸ Τακτικὸν 21⁷⁸⁻⁸⁵ [σ. 420 Darrouzès], μὲ μόνη διαφορὰ τὴν παράλειψη τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Προικονήσου, ἡ ὁποία στὸ ἐν λόγω Τακτικὸν φέρεται ὡς πρώτη τῆ τάξει· ἐπίσης στὸ Τακτικὸν αὐτὸ ἀντὶ Κίου παραδίδεται *Κῶ* (πρόκειται ὅμως γιὰ λάθος ποὺ μᾶλλον μπορεῖ νὰ προκύψει εὐκόλα). Ἡ διαπίστωση αὐτὴ ἐνισχύει τὴν ἄποψη ὅτι ἡ ἀναγραφὴ τοῦ χειρογράφου τῶν Ἰωαννίνων, ὅπως βέβαια τὴν παρουσιάζει ὁ Σούρλας, στὴν πραγματικότητά ἀποτελεῖ ἐνοποίηση δύο διαφορετικῶν ἐνοτήτων ἐπίσης δύο διαφορετικῶν Τακτικῶν (τοῦ Τακτικοῦ 21 καὶ ἐνὸς ἀπὸ αὐτὰ ποὺ καταγράφηκαν παραπάνω καὶ παραδίδουν τὸν κατάλογο τῶν ἐπαρχιῶν ποὺ ἀποσπᾶσθησαν ἀπὸ τὴ Δυτικὴ Ἑκκλησία). Μάλιστα ἡ ἄποψη ὅτι τὸ κείμενο τοῦ χειρογράφου ποὺ παρουσιάζει ὁ Σούρλας σχετίζεται μὲ τὸ Τακτικὸν 21 Darrouzès τεκμηριώνεται καὶ ἀπὸ τὴ συνέχεια τῆς περιγραφῆς τοῦ περιεχομένου του· βλ. Σούρλας, ὁ.π., σ. 213 (: *Ἡ ἐν τῇ Πωγωνιανῇ ἀρχιεπισκοπῇ ... πατριάρχῃ*) καὶ σσ. 214-215 (: *Ἦσαν δὲ καὶ ἄλλες μητροπόλεις ... καὶ ἀρχιεπισκοπαὶ κε.*), καὶ τὸ κείμενο τοῦ ἴδιου Τακτικοῦ ὅπως τὸ ἐκδίδει ὁ H. Gelzer, *Ungedruckte und ungenügend veröffentlichte Texte der Notitiae episcopatum, ein Beitrag zur byzantinischen Kirchen- und Verwaltungsgeschichte* [ABAW, philos. – philol. Cl., 21. Band, in der Reihe der Denkschriften der LXX. Band], München 1901, σσ. 630-631 (ὁ Darrouzès ἐκδίδει μόνον τὴν καθαρὴ ἀναγραφὴ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐπαρχιῶν ποὺ περιέχονται στὸ Τακτικὸν 21, παραλείποντας τὰ σχόλια αὐτῶν⁴).

4. Κατὰ τὸ κριτικὸ ὑπόμνημα τοῦ Gelzer, ἀπὸ τὰ χειρόγραφα ποὺ χρησιμοποίησε

Ἄκολούθως γιὰ κάποιο χρονικό διάστημα ἡ Πωγωνιανή πρέπει νὰ βρισκόταν ὑπὸ τῆ δικαιοδοσία τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχριδῶν (Βουλγαρίας)⁵. Βέβαια μνεία τῆς Πωγωνιανῆς ὑπὸ τὸν Ἀχριδῶν δὲν κατέστη δυνατόν νὰ ἐντοπισθεῖ σὲ καμιὰ ἐκδεδομένη πηγὴ, εἶναι ὁμως γνωστὸ ὅτι μεγάλο μέρος τῆς Ἡπείρου ὑπαγόταν στὴν Ἀχρίδα (εἶτε καθ' ὅλον τὸν χρόνο ὑπάρξεως τῆς ἀρχιεπισκοπῆς αὐτῆς εἶτε μόνο γιὰ κάποιο χρονικό διάστημα)⁶. Ἔτσι θὰ μπορούσε νὰ ἐξηγηθεῖ καὶ ἡ ἀπουσία τῆς Πωγωνιανῆς ἀπὸ τὰ Τακτικά τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου μέχρι τὸν 14ο αἰ. Ἐνδεχομένως ἡ ἀναγραφή της στὸ Τακτικὸν 18 Darrouzès, γιὰ τὸ ὁποῖο γίνεται λόγος ἀμέσως παρακάτω, δηλώνει τὴν ἐπαναφορὰ τῆς Πωγωνιανῆς ὑπὸ τῆ δικαιοδοσία τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Στὴν ἐνδεχόμενη ἐνσταση ὅτι μεταξὺ τῶν ἀρχιερέων ποὺ ὑπογράφουν πράξεις τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχριδῶν δὲν ἐντοπίζεται καμιὰ ὑπογραφή τοῦ Πωγωνιανῆς, θὰ μπορούσε κάποιος νὰ ἐπικαλεσθεῖ τὸ ἐπιχείρημα ὅτι στὰ σωζόμενα σχετικά ἔγγραφα ὑπογράφουν συνήθως οἱ πλησιόχωροι ἀρχιερεῖς, ἐνῶ ἀπὸ ἀρκετοὺς ποὺ ἐποίμαναν μακρινὲς ἐπαρχίες δὲν ἐντοπίζεται ὑπογραφή τους σὲ κανένα σωζόμενο ἔγγραφο ἀλλὰ οὔτε μνεία τῶν ἰδίων ἢ τῶν ἐπαρχιῶν τους. Σημειῶνω τέλος ὅτι ὑπάρχει ἓνα ἀκόμη διάστημα γιὰ τὸ ὁποῖο πρέπει νὰ δικαιολογηθεῖ ἡ παντελὴς ἀπουσία τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Πωγωνιανῆς ἀπὸ τὰ Τακτικά· πρόκειται γιὰ τὰ ἔτη μεταξὺ τοῦ 732/733 καὶ τοῦ 1018, δηλ. γιὰ τὸ διάστημα ποὺ μεσολαβεῖ ἀπὸ τὴν προσάρτηση τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Ἰλλυρικοῦ στὴν Κωνσταντινούπολη ἕως τὴν ἴδρυση ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα Βασίλειο Β' τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχριδῶν. Ἐπ' αὐτοῦ θὰ

γιὰ τὴν ἐκδοση τοῦ Τακτικοῦ αὐτοῦ, τὰ ἐν λόγω σχόλια παραδίδονται μόνον ἀπὸ τὰ ἀκόλουθα: A (= Codex des Metochion des hl. Grabes Nr. 30, ἔτ. 1681), D (= Codex Athen. 1373, ἔτ. 1703) καὶ F (= Codex der theol. Schule von Halki 78, ἔτ. 1716).

5. Πρέπει νὰ διευκρινισθεῖ ἐδῶ ὅτι ἄλλο εἶναι τὸ περιεχόμενο τοῦ ὄρου *ἀρχιεπισκοπή* ὅσον ἀφορᾷ τὴν Ἐκκλησία τῆς Ἀχρίδος καὶ ἐντελῶς διαφορετικὸ ὅσον ἀφορᾷ τὴν Πωγωνιανή καὶ τίς λοιπὲς παρόμοιες μὲ αὐτὴν ἀρχιεπισκοπές, οἱ ὁποῖες στὰ Τακτικά ἀναγράφονται ἀμέσως μετὰ τίς μητροπόλεις (οἱ ἀρχιεπισκοπές αὐτὲς ἦταν ἐπισκοπές ποὺ ἀποσπάσθηκαν ἀπὸ τὸν κυρίαρχο μητροπολίτη τους, ἔχοντας ἐφεξῆς τὴν ἀναφορὰ τους ἀπ' εὐθείας πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸ Πατριάρχη)· βλ. π.χ. Τακτικὸν 17, Appendix 1¹¹⁶⁻¹¹⁷ [σ. 402 Darrouzès]: *Ἐτιμήθησαν παρὰ τοῦ αὐτοῦ βασιλέως εἰς ἀρχιεπισκοπὰς· ἡ Μήδεια, ἐπισκοπή οὕσα πρότερον τοῦ Ἡρακλείας· ...*, καὶ Appendix 1¹²¹⁻¹²³ [σ. 402 Darrouzès]: *... προεβιβάσθησαν εἰς μητροπολίτας ἀπὸ ἀρχιεπισκόπων· ὁ Βιζύης, ὁ Μαρωνείας ...* Σχετικὰ βλ. Γερ. Ἰ. Κονιδάρης, «Ἀρχιεπίσκοπος», *ΘΗΕ* 3 (1963) 324-327 («Β'. Περὶ αὐτοκεφάλων ἀρχιεπισκόπων»); Ε. Chrysos, «Zur Entstehung der Institution der autokephalen Erzbistümer», *BZ* 62 (1969) 263-268.

6. Βλ. π.χ. Τ. Ἀ. Γριτσόπουλος, «Δρυϊνουπόλεως, Πωγωνιανῆς καὶ Κονίτισης, Μητρόπολις», *ΘΗΕ* 5 (1964) 226· Χ. Α. Τζώγας, «Δυρραχίου, Μητρόπολις», ὁ.π., στ. 241-242· Ἰω. Εὐ. Ἀναστασίου, «Ἰωαννίνων, Μητρόπολις», *ΘΗΕ* 7 (1965) 65-66, καὶ Χ. Γ. Πατρινέλης, «Κορυτσᾶς, Μητρόπολις», ὁ.π., στ. 872.

μποροῦσε νὰ παρατηρήσει κάποιος πρῶτον ὅτι στὰ Τακτικά τῶν χρόνων αὐτῶν παρατηροῦνται μεγάλες ἀσυνέπειες καὶ ἀφ' ἑτέρου ὑπάρχουν παραδείγματα ἀρκετῶν ἐπισκοπῶν οἱ ὁποῖες γνωρίζουμε ὅτι ὑφίσταντο, ἀλλὰ δὲν ἐντοπίζεται καμιὰ ἀναγραφή τους στὰ Τακτικά⁷.

Πιθανότατα λοιπὸν γιὰ τοὺς λόγους ποὺ προαναφέρθηκαν μνεία τῆς ἐξεταζόμενης ἀρχιεπισκοπῆς δὲν ἐντοπίζεται σὲ κανένα ἀπὸ τὰ σωζόμενα Τακτικά τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, παρὰ μόνον ἀπὸ τὸν 14ο αἰ. καὶ μετὰ. Ἔτσι γιὰ πρώτη φορὰ ἀπαντᾶται ἀναγραφή τῆς Πωγωνιανῆς ὡς προτελευταίας κατὰ τὴν τάξη μεταξὺ εἴκοσι ἕξι ἀρχιεπισκοπῶν στὸν Appendix 3 τοῦ Τακτικοῦ 18 Darrouzès, τὸ ὁποῖο χρονολογεῖται στὸν 14ο αἰ.⁸:

*Αἱ ἀρχιεπισκοπαί.
α' ἢ Λεοντόπολις*

.....

*κδ' ἢ Αἴγινα
κε' ἢ Πωγωνιανή
κς' ἢ Ἐλασσών*

[= Τακτικὸν 18, Appendix 3¹⁵⁸ (σ. 410 Darrouzès)].

Τὴ δεύτερη φορὰ καταγράφεται ὡς τέταρτη μεταξὺ ὀκτῶ ἀρχιεπισκοπῶν στὸ Τακτικὸν 21 Darrouzès, τὸ ὁποῖο χρονολογεῖται στὸν 15ο αἰ. (πιθανότατα στὴν ἀρχὴ τῆς τουρκοκρατίας)⁹:

7. Φυσικὰ τὰ ὅσα ἐκτίθενται ἐδῶ ἔχουν νόημα, μόνον ἐφ' ὅσον ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ Πωγωνιανῆς ὄντως ὑφίστατο ὡς ἐκκλησιαστικὴ ἐπαρχία.

8. Τὸ Τακτικὸν 18 σώζεται σὲ τέσσερις recensiones· ὁ Darrouzès ἀρχικὰ ἐπεχείρησε νὰ χρονολογήσει χωριστὰ τὴν κάθε μία recensio, τοποθετώντας ὅλες κατὰ προσέγγιση στοὺς 14ο-15ο αἰ., βλ. *Notitiae episcopatum*, σσ. 185-188· βλ. καὶ τὴ βιβλιοκρισίαν τοῦ J. Koder, *JÖB* 33 (1983) 400 (: «rec. a um 1342/47, rec. b um 1438, rec. c und d nach 1453»). Ἀσχετὰ πάντως ἀπὸ τὴν παραπάνω διάκριση ὁ Darrouzès ἐκδίδει τὸ ἐν λόγῳ Τακτικὸν ἐνοποιημένο (κατάλογος τῶν μητροπόλεων καὶ τρεῖς Appendices). Ἐπισημαῖν ὁμῶς ὅτι σὲ λίγο μεταγενέστερο δημοσίευμά του ὁ Darrouzès χρονολόγησε τὶς τέσσερις recensiones τοῦ Τακτικοῦ κατὰ προσέγγιση καὶ συνολικὰ στὸν 14ο αἰ.· βλ. «L'édition des *Notitiae episcopatum*», *REB* 40 (1982) 219. Σημειῶνω τέλος ὅτι ὁ Gelzer χρονολογεῖ τὸν Appendix 3 τοῦ Τακτικοῦ αὐτοῦ, ὁ ὁποῖος μᾶς ἐνδιαφέρει ἐδῶ, στὸν 14ο αἰ.· βλ. *Texte der Notitiae episcopatum*, σ. 612.

9. Γιὰ τὴ χρονολόγηση τοῦ Τακτικοῦ 21 βλ. Darrouzès, *Notitiae episcopatum*, σ. 196 (: «de 1453 à la fin du XVIe siècle»)· στὸν ἴδιο, «L'édition des *Notitiae episcopatum*», σ. 219 (15ος αἰ., καὶ ἀρχὴ τῆς τουρκοκρατίας), καὶ Koder, *JÖB* 33 (1983) 400 (: «türkenzeitlich»). Βλ. ἀκόμη Gelzer, *Texte der Notitiae episcopatum*, σ. 614 (δεύτερο μισὸ τοῦ 15ου αἰ.).

Αἰ ἀρχιεπισκοπαί.
 α' ἢ Προικόνησος
 β' ἢ Κάρπαθος
 γ' ἢ Αἴγινα
 δ' ἢ Πωγωνιανή

[= Τακτικὸν 21⁷⁸⁻⁸¹ (σ. 420 Darrouzès)].

Μετὰ τὴν ἄλωση ἢ Πωγωνιανὴ μνημονεύεται στὰ Συνταγμάτια μεταξὺ τῶν ἐπαρχιῶν τῶν ὑποκειμένων στὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο ὡς ἀρχιεπισκοπή¹⁰, ὅπως δηλ. καὶ παλαιότερα, μέχρι τὸ 1828. Τὸν Μάρτιο τοῦ ἔτους αὐτοῦ, ὕστερα ἀπὸ τὸν θάνατο τοῦ Πωγωνιανῆς Διονυσίου (1797;/1800;-1828), ἡ ἐν λόγῳ ἀρχιεπισκοπὴ μὲ Πατριαρχικὸ καὶ Συνοδικὸ Τόμο πού ἐκδόθηκε ἐπὶ Πατριάρχῃ Ἀγαθαγγέλου ἐνώθηκε μὲ τὴ Μητρόπολη Κορυτσᾶς, στὴν ὁποία τότε ἀρχιεράτευε ὁ Βησσαρίων, ὑπὸ τὸν τίτλο Κορυτσᾶς καὶ Πωγωνιανῆς¹¹. Ὡστόσο ἔξι χρόνια ἀργότερα, τὸν Μαῖο τοῦ 1834, ὕστερα ἀπὸ αἴτηση τῶν ἐπαρ-

10. Βλ. π.χ. στὸν κατάλογο τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου τοῦ ἔτους 1792, ΚΠΑ Α'/9, σ. 466 (ὅπου ἡ Πωγωνιανὴ καταγράφεται μεταξὺ τῶν ἐπαρχιῶν τῆς δευτέρας τάξεως): ... Αἰγίνης, Πωγωνιανῆς, Νυσσάβας ...' στὴ (χωρὶς χρονολογία) Καταγραφή τῶν ὑποκειμένων ἐπαρχιῶν καὶ σταυροπηγιακῶν μοναστηριῶν τῶ ἀγιωτάτῳ Πατριαρχικῷ καὶ Οἰκουμενικῷ θρόνῳ, ΚΠΑ Α'/10, σ. ζ': ... Φερσάλων, Καρπάθου Πωγωνιανῆς, Αἰγίνης (ἡ Μονὴ Μολυβδοσκεπάστου δὲν καταγράφεται μεταξὺ τῶν σταυροπηγιῶν) στὴν Τάξιν τῶν Θρόνων τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ... τοῦ 1855, Γ. Ἀ. Ράλλης – Μ. Ποτλῆς, *Σύνταγμα τῶν θεῶν καὶ ἱερῶν κανόνων ...*, τ. 5, Ἀθήνησι 1855 (ἀνατύπ.: 1992), σ. 519: *ἔβ' ὁ Πωγωνιανῆς καὶ ὑπέρτιμος κ. Πανάρετος. Οὗτος ἦν ἐπίσκοπος τοῦ Ἰωαννίνων*, κ.ἄ.

11. Γιὰ τὸν σχετικὸ Πατριαρχικὸ καὶ Συνοδικὸ Τόμο βλ. ΚΠΑ Α'/14, σσ. 140 κ.έ.: ἔκδ. Γερμανός, μητροπ. Σάρδεων, «Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι τῶν ἐν Ἠπειρῷ καὶ Ἀλβανίᾳ Ἐπαρχιῶν τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως», *Ἠπειρωτικὰ Χρονικὰ* 12 (1937) 84-86: «Τόμος ἐνωτικὸς τῆς μητροπόλεως [ἢ ἀρχιεπισκοπῆς] Πωγωνιανῆς μετὰ τῆς μητροπόλεως Κορυτσᾶς». Βλ. ἀκόμη ΚΠΑ Α'/16, σ. 121 (1828 ἰνδ. α', Μαρτίου 10): *ἴσον γράμματος περὶ ἐνώσεως τῶν δύο ἐπαρχιῶν Κορυτσᾶς καὶ Πωγωνιανῆς* (κοινοποίησις τῆς ἐνώσεως στὸν κλῆρο καὶ τὸν λαὸ τῆς ἐπαρχίας Πωγωνιανῆς) ΚΠΑ Α'/16, σ. 123 (1828, Μαρτίου 11): Γράμμα πρὸς τὸν μητροπολίτη Οὐγγροβλαχίας Γρηγόριο, μὲ τὸ ὁποῖο ὁ Πατριάρχης τοῦ ἀνακοινώνει *τὴν ἐνωσιν τῆς ἐπαρχίας Πωγωνιανῆς μετὰ τῆς Μητροπόλεως Κορυτσᾶς*, καὶ ΚΠΑ Α'/16, σ. 149 (1828, Μαΐου 6): «Τῷ Κλήρῳ καὶ λαῷ Πωγωνιανῆς, ὅπως δεχθοῦν τὴν ἐνωσιν Πωγωνιανῆς καὶ Κορυτσᾶς». Βλ. ἀκόμη ΚΠΑ Α'/16, σ. 190 (1828, Φεβρουαρίου 12): «Τῷ Ἠγουμένῳ Ἰ. Μ. Μολυβδοσκεπάστου, ἵνα ὑποτάσσῃται τῷ Κορυτσᾶς καὶ Πωγωνιανῆς» (γιὰ τὴν ἀκρίβεια καταγράφεται ἡ ἐπιστολὴ πρὸς τὸν ἡγούμενο τῆς Μ. Ταξιαρχῶν, καὶ στὸ τέλος τοῦ κειμένου σημειώνεται ὅτι ἡ ἴδια στάλθηκε καὶ στὸν ἡγούμενο τῆς Μολυβδοσκεπάστου). [Διευκρινίζω ὅτι τὰ κείμενα πού βρίσκονται μέσα σὲ εἰσαγωγικά ἀποτελοῦν περιγραφὰς τοῦ περιεχομένου τῶν ἐγγράφων προερχόμενες εἴτε ἀπὸ τοὺς ἐκδότες τοὺς εἴτε ἀπὸ τὸ εὐρετήριο τῶν ΚΠΑ ὅ,τι ἐκδίδεται πλαγιογραφημένο προέρχεται ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ ἐγγράφα].

χιωτῶν χριστιανῶν, τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο ἐπὶ Πατριάρχῃ Κωνσταντίου Α΄ ἀποφάσισε νὰ ἀφαιρέσει τὴν Πωγωνιανὴ ἀπὸ τὴ Μητρόπολη Κορυτσᾶς (καὶ Πωγωνιανῆς) καὶ νὰ τὴ συνενώσῃ μετὰ τὴ γειτονικὴ ἐπαρχία Βελλᾶς (ἐπισκοπὴ ἕως τότε ὑποκείμενη στὴ Μητρόπολη Ἰωαννίνων), στὴν ὁποία ἀρχιεράτευε ὁ Ἰωσήφ, ἀνυψώνοντας τὴ νέα ἐπαρχία εἰς τιμὴν μητροπόλεως ὑπὸ τὸν τίτλο Βελλᾶς καὶ Πωγωνιανῆς¹². Τὸ 1842 ἐπὶ Βελλᾶς καὶ Πωγωνιανῆς Ἱεροθέου καὶ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχῃ Γερμανοῦ Δ΄ ἡ ἐπαρχία Βελλᾶς καὶ Κονίτισης ἀποσπάσθηκε ἀπὸ τὴν ἐν λόγῳ μητρόπολη καὶ ἐνώθη μετὰ τὴ Μητρόπολη Ἰωαννίνων¹³, ἐνῶ τὸ ἐναπομείναν τμήμα τῆς πρώην Μητροπόλεως Βελλᾶς καὶ Πωγωνιανῆς ἀποτελέσῃ τὴ Μητρόπολη Πωγωνιανῆς μετὰ ποιμενάρχῃ τῆς τὸν Ἱερόθεο¹⁴. Τὸ 1863 ἐξ αἰτίας τῆς γενικότερης καταστάσεως στὴν περιοχὴ, καὶ μάλιστα ἐπειδὴ ὁ τότε μητροπολίτης Πανάρετος ἀπὸ τὴν ἡμέρα τῆς ἐκλογῆς του διέμεινε στὸ Βουκουρέστι καί, παρὰ τὶς ἐπίμονες προτροπὰς τῆς Μ. Ἐκκλησίας, ἀνέβαλε μετὰ διάφορες προφάσεις νὰ μεταβεῖ στὴν ἔδρα του, τὸ Πατριαρχεῖο, ἀφοῦ κήρυξε ἐκπτώτο τὸν ἀρχιερέα (*Παναρέτου ... παυθέντος ἀπ' αὐτῆς καὶ ἐκπτώτου γενομένου συνοδικῆ ἀποφάσει*) ἀποφάσισε τὴ διάλυση τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐπαρχίας Πωγωνιανῆς καὶ ὄρισε τὰ χωρία τῆς νὰ κατανεμηθοῦν *τὰ μὲν τῇ ἐπαρχίᾳ Κορυτσᾶς, τὰ δὲ τῇ τῆς Βελλᾶς*, κατὰ τὴ διατύπωση τοῦ σχετικοῦ Πατριαρχικοῦ καὶ Συνοδικοῦ Τόμου πὺ ἐκ-

12. Γιὰ τὸν σχετικὸ Πατριαρχικὸ καὶ Συνοδικὸ Τόμο βλ. ΚΠΑ Α΄/17, σσ. 262-264 (1834 Μάιος): *Τόμος περὶ τῆς ἐνώσεως τῆς Πωγωνιανῆς μετὰ τῆς ἐπισκοπῆς Βελλᾶς, ἣτις προήχθη συγχρόνως εἰς βαθμὸν Μητροπόλεως καὶ ὑπερτίμης*: ἔκδ. Γερμανὸς Σάρδεων, «Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι τῶν ἐν Ἠπείρῳ καὶ Ἀλβανίᾳ Ἐπαρχιῶν», σσ. 86-88: «Τόμος ἐνωτικὸς τῶν ἐπαρχιῶν Πωγωνιανῆς καὶ Βελλᾶς εἰς μητρόπολιν Βελλᾶς καὶ Πωγωνιανῆς» βλ. καὶ ΚΠΑ Α΄/17, σσ. 273-274 (1834, Μαΐου 11): «Κλήρω καὶ λαῶ τῆς Πωγωνιανῆς, ἵνα πληρώσωσι τῷ νῦν ἀρχιερεῖ τῶν Βελλᾶς καὶ Πωγωνιανῆς». Βλ. καὶ Φ. Γ. Οἰκονόμου, *Ἡ ἐν Ἰωαννίνοις Ἐκκλησία ἀπὸ τῆς ἰδρύσεώς της μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων*, Ἀθήναι 1966, σ. 63.

13. Βλ. ΚΠΑ Α΄/23, σσ. 17-18 (1842, Ἰούνιος): *Τόμος Συνοδικὸς περὶ Βελλᾶς – Κονίτισης*: ἔκδ. Γερμανὸς Σάρδεων, «Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι τῶν ἐν Ἠπείρῳ καὶ Ἀλβανίᾳ Ἐπαρχιῶν», σσ. 23-24: «Τόμος ἐνωτικὸς τῆς ἐπαρχίας Βελλᾶς καὶ Κονίτισης μετὰ τῆς μητροπόλεως Ἰωαννίνων» ΚΠΑ Α΄/21, σ. 86 (1842, Ἰουνίου ἰνδ. ιε'): γράμμα πρὸς τὸν μητροπολίτη Πωγωνιανῆς Ἱερόθεο ὅτι *ἡ ἐπαρχία Βελλᾶς καὶ Κονίτισης, ἀποσπασθεῖσα τῆς ἐπαρχίας Πωγωνιανῆς, ἠνώθη δι' ἐκδόσεως πατριαρχικοῦ ἡμῶν καὶ συνοδικοῦ Τόμου μετὰ τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως τῶν Ἰωαννίνων*. Βλ. καὶ Οἰκονόμου, *Ἡ ἐν Ἰωαννίνοις Ἐκκλησία*, σ. 63.

14. Βλ. ΚΠΑ Α΄/21, σ. 242β' (1843, Ἰουνίου 14): Γράμμα πρὸς τὸν Πωγωνιανῆς Ἱερόθεο νὰ μὴν χρησιμοποιεῖ τὶς παλαιὰς σφραγίδες, ἀλλὰ νὰ κατασκευασθοῦν ἄλλαι μόνον τῷ ὀνόματι Πωγωνιανῆς.

δόθηκε ἐπὶ Πατριάρχῃ Ἰωακείμ Β΄¹⁵. Ὁ τίτλος ὁμῶς τῆς ἱστορικῆς αὐτῆς ἐπαρχίας ἀναβίωσε τὸ 1924, ὅταν τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο ἐπὶ Κωνσταντίνου ΣΤ΄, γιὰ νὰ ἀποκαταστήσει τὸν Δρυϊνουπόλεως Βασίλειο (Παπαχρήστου), στὸν ὅποιον ἡ ἀλβανικὴ κυβέρνησις δὲν ἐπέτρεπε νὰ ἐπιστρέψει στὴν ἔδρα του στὸ Ἀργυρόκαστρο, ἀνασυνέστησε τὴν ἐπαρχία Πωγωνιανῆς καὶ ἐνώνοντάς τὴν μὲ τὴν ἐπαρχία Δρυϊνουπόλεως (ἀκριβέστερα μὲ τὸ ἐναπομεῖναν τμήμα τῆς μέσα στὴν ἑλληνικὴ ἐπικράτεια) ἵδρυσε τὴ Μητρόπολη Δρυϊνουπόλεως καὶ Πωγωνιανῆς μὲ ἔδρα τὸ Δελβινάκι τοῦ Πωγωνίου¹⁶. Σήμερα ἡ ὀνομασία τῆς Πωγωνιανῆς – ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐκ νέου ρύθμισι τῶν ὁρίων τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐπαρχιῶν Δρυϊνουπόλεως καὶ Ἰωαννίνων τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1936 (ὁπότε συνέβη ἡ ὀριστικὴ διάλυσις τῆς Μητροπόλεως Βελῶν καὶ Κονίτισης)– διασώζεται στὸν τίτλον τῆς Μητροπόλεως Δρυϊνουπόλεως, Πωγωνιανῆς καὶ Κονίτισης¹⁷.

Γιὰ τὴν Ἀρχιεπισκοπὴ Πωγωνιανῆς ἔχουν συνταχθεῖ ἕως σήμερα ἀρκετοὶ ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, οἱ ὅποιοι ὁμῶς στὸ σύνολόν τους εἶναι εἴτε ἐλλιπεῖς εἴτε ἐν πολλοῖς ἐσφαλμένοι, ἐνῶ οἱ πληροφορίες κά-

15. Γιὰ τὸν σχετικὸ Πατριαρχικὸ καὶ Συνοδικὸ Τόμον βλ. ΚΠΑ Α΄/29, σσ. 143-146 (1863, Μάιος ἰνδ. ζ΄): «Τόμος Συνοδικὸς διὰ τὴν Μητρόπολιν Πωγωνιανῆς», καὶ τὴν ἐκδοσὴν τοῦ ἀπὸ τὸν Γερμανὸν Σάρδεων, «Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι τῶν ἐν Ἠπειρῷ καὶ Ἀλβανίᾳ Ἐπαρχιῶν», σσ. 89-93: «Τόμος διαλύσεως τῆς ἐπαρχίας Πωγωνιανῆς καὶ συγχωνεύσεως μετὰ τῶν γειτόνων ἐπαρχιῶν Κορυτσᾶς καὶ Βελῶν». Βλ. ἀκόμη Στ. Μ. Γκατσόπουλος, «Ἀρχιεπισκοπὴ Πωγωνιανῆς», *Ἠπειρωτικὴ Ἔστια* 25 (1976) 34-36 (: «Κατάργησις Ἀρχιεπισκοπῆς Πωγωνιανῆς»).

16. Ἐνδεικτικὰ βλ. Ἀπ. Ἀθ. Γλαβίνας, «Ὁ Δρυϊνουπόλεως Βασίλειος καὶ οἱ δραστηριότητές του γιὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸ ζήτημα τῆς Ἀλβανίας», *Ἠπειρωτικὸ Ἡμερολόγιον* 4 (1982) 111.

17. Σημειῶνω ὁμῶς ὅτι στὴν Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Πράξις (Ἀριθμ. Πρωτ. 104/1958) ἐπὶ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχῃ Ἀθηναγόρα, μὲ τὴν ὁποία ἐγένετο ἡ ὀριστικὴ ρύθμισις τῶν ὁρίων τῆς Μητροπόλεως Δρυϊνουπόλεως, Πωγωνιανῆς καὶ Κονίτισης, ὁ ἀρχιερέας τῆς ἐν λόγῳ ἐπαρχίας μνημονεύεται μίαν φορά ὡς Πωγωνιανῆς καὶ Δρυϊνουπόλεως (παρὰ τοῦ Μητροπολίτου Πωγωνιανῆς καὶ Δρυϊνουπόλεως) καὶ τρεῖς φορές ὡς Πωγωνιανῆς, Δρυϊνουπόλεως καὶ Κονίτισης (ἀπὸ τε τοῦ Ἱερωτάτου Μητροπολίτου Πωγωνιανῆς, Δρυϊνουπόλεως καὶ Κονίτισης κτλ.) βλ. Γκατσόπουλος, «Ἀρχιεπισκοπὴ Πωγωνιανῆς», σσ. 43-45 (ἐκδοσις). Σημειῶνω ἀκόμη ὅτι τὸ 1936 ἐπὶ Ἀθηνῶν Χρυσοστόμου ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος εἶχε συστήσει μὲ διάφορες προσαρτήσεις (ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὸ σχετικὸ ἔγγραφο μὲ Ἀριθμ. Πρωτοκ. 961/107, 10 Μαρτίου 1936) τὴν «Ἱεράν Μητρόπολιν Δρυϊνουπόλεως, Πωγωνιανῆς, Χειμάρρας, Κουρέντων καὶ Κονίτισης» (ἐκδ.: Γκατσόπουλος, ὁ.π., σ. 40), οὔτε ὁμῶς ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος εἶχε τὴν δικαιοδοσίαν νὰ προβεῖ στὴν ἐνέργεια αὐτή, οὔτε φυσικὰ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο τὴν ἀναγνώρισε.

ποιων ἀπὸ αὐτοῦ εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐπαληθευθοῦν μὲ τὰ ὑπάρχοντα στοιχεῖα¹⁸.

Γιὰ τὴν πρώιμη ἱστορία τῆς Μονῆς Μολυβδοσκεπάστου, ἡ ὁποία κατὰ τὴ μακραίωνη ἱστορία τῆς ὑπέστη πολλὰ δεινὰ ἀλλὰ καὶ ἀρκετὲς φορὲς ἀλλαγὴ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ καθεστώτος τῆς (σταυροπηγιακῆ, ἐνοριακῆ: πρόκειται γιὰ δύο κατὰ καιροὺς ἐναλλασσόμενες καταστάσεις), καὶ ποὺ κατὰ τὶς τελευταῖες δεκαετίες γνωρίζει νέα ἀκμὴ, ὁμοίως οἱ πληροφορίες εἶναι ἰσχνὲς καὶ προέρχονται κυρίως ἀπὸ τὴν παράδοσιν¹⁹. Ἡ σωζόμενη ἐπιγραφὴ ἡ ὁποία ἀνάγει τὴν ἵδρυση τῆς μονῆς στὸν Κωνσταντῖνο Πωγωνάτο εἶναι πολὺ μεταγενέστερη, ἀφοῦ

18. Βλ. Μ. Le Quien, *Oriens Christianus ...*, τ. 2, Parisii 1740, στ. 93-94 (ἀρχιερεῖς ἀπὸ τὸ 1548 ἕως τὸ 1721)· Π. Ἀραβαντινός, *Χρονογραφία τῆς Ἠπείρου*, τ. 2, Ἐν Ἀθήναις 1856, σ. 139 (ἀπὸ τὸ 1828 ἕως τὸ 1850)· Ἰ. Λαμπρίδης, «Ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ Πωγωνιανῆς», *Παρνασσός* 10 (1886) 269-276 (ἀπὸ τὸ 1293 ἕως τὸ 1863)· Ἄνθιμος Ἀλεξούδης, μητροπ. Ἀμασειᾶς, «Χρονολογικοὶ κατάλογοι τῶν ἀπὸ Χριστοῦ ἀρχιερατευσάντων κατ' ἐπαρχίας», *Νεολόγος* (Κων/πολις), ΚΣΤ', φ. 6794 (20 Μαρτίου 1892) 3 (ἀπὸ τὸ 1572 ἕως τὸ 1863)· Ν. Γ. Μυστακίδης, «Περὶ τῆς ἐν Πωγωνιανῇ Μολυβδοσκεπάστου Μονῆς», *Φωνὴ τῆς Ἠπείρου*, φ. 460 (4-1-1902) 4 (ἀπὸ τὸ 650 ἕως τὸ 1863)· στὸν ἴδιο, «Ἀρχιεπίσκοποι Πωγωνιανῆς (κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν)», *Ἠπειρωτικὸς Ἀστὴρ* 1 (1904) 132-135· Γερμανὸς Σάρδεων, «Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι τῶν ἐν Ἠπειρῷ καὶ Ἀλβανίᾳ ἐπαρχιῶν», σσ. 93-95 («Γαβριήλ, πιθανῶς πρὸ τοῦ Ἀρσενίου», καὶ ἀκολούθως ἀπὸ τὸ 1590 ἕως τὸ 1863)· Φ. Γ. Οἰκονόμου, *Ἡ ἐν Ἠπειρῷ Ἐκκλησία Δρυϊνουπόλεως, Πωγωνιανῆς καὶ Κονίτισης ἀπὸ τῆς πρώτης διαδόσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων*, Ἀθήναι 1971, σσ. 37-38 («ἐπίσκοποι καὶ μητροπολίται ἀρχιεπισκοπῆς Πωγωνιανῆς ἀπὸ τὸ 650 ἕως τὸ 1863)· Γκατσόπουλος, «Ἀρχιεπισκοπὴ Πωγωνιανῆς», σσ. 611-612 (ἀνατυπῶνεται ὁ ἐπισκοπικὸς κατάλογος τοῦ Μυστακίδη)· Βασίλειος Ἀτέσης, μητροπ. πρ. Λίμνου, *Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπ' ἀρχῆς μέχρι σήμερον*, Ἐν Ἀθήναις 1975, σσ. 52-54 (: «β' Πωγωνιανῆς», ἀρχίζει ἀπὸ τὸν Γαβριήλ «ἀχρονολογήτως» καὶ στὴ συνέχεια ἀπὸ τὸ 1590 ἕως τὸ 1848)· στὸν ἴδιο, «Ἐπισκοπαὶ καὶ ἐπίσκοποι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ 1800 μέχρι σήμερον», *Ἐκκλησία καὶ Θεολογία* 3 (1982) 985 (: «β' Πωγωνιανῆς», ἀπὸ τὸ 1797 ἕως τὸ 1863) [ὁ Ἀτέσης καὶ στὰ δύο αὐτὰ δημοσιεύματά του καταγράφει τοὺς ἀρχιερεῖς τῆς Πωγωνιανῆς στὸ λῆμμα ποὺ ἀφορᾷ τὴ σημερινὴ Μητρόπολη Δρυϊνουπόλεως, Πωγωνιανῆς καὶ Κονίτισης]· G. Fedalto, *Hierarchia ecclesiastica orientalis. Series episcoporum Ecclesiarum Christianarum Orientalium, I. Patriarchatus Constantinopolitanus*, Padova 1988, σ. 451 (ἀπὸ τὸ 1548 ἕως τὸ 1721), κ.ἄ. Βλ. ἐπίσης Δήμου, «Συμβολὴ στὴν ἱστορία τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Πωγωνιανῆς», σσ. 217-256 (γίνεται λόγος γιὰ ἀρχιερεῖς ἀπὸ τὸ 1620 ἕως τὸ 1863), καὶ ἀκόμη Ἰω. Εὐδ. Ἀναστασίου, *Βιβλιογραφία τῶν ἐπισκοπικῶν καταλόγων τοῦ Πατριαρχείου τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος* [ΕΕΘΣΠΘ τ. 22/Παράρτ. 25], Θεσσαλονίκη 1979, σσ. 311-312.

19. Γιὰ τὴν Ἱ. Μ. Μολυβδοσκεπάστου βλ. πρόχειρα Στ. Μ. Γκατσόπουλος, *Ἱερὰ Βασιλικὴ καὶ Σταυροπηγιακὴ Μονὴ Μολυβδοσκεπάστου Κονίτισης*, Ἀθήναι 1972· πρβ. καὶ Β. Ἀ. Δήμου, *Ἡ Ἱερὰ Μονὴ τῶν Ταξιάρχων Γκούρας καὶ τὰ εἰς Βλαχίαν Μετόχια αὐτῆς Βάλιας καὶ Σταυρουπόλεως*, Ἰωάννινα 1983 (passim), ἐνῶ ὑπάρχουν καὶ εἰδικὰ δημοσιεύματα γιὰ διάφορα ἐπὶ μέρους θέματα (σιγίλλιο, εὐαγγέλιο, δίπτυχο, ἀρχι-

συντάχθηκε τὸ ἔτος 1522, ὕστερα ἀπὸ τὴ δεύτερη μαρτυρημένη ἀνακαίνισή της, τὴν ὁποία ἀνέλαβαν οἱ *τιμιώτατοι Μπωγωνιανῖται*, πού, πρὶν καταγράψουν τὴ δική τους εὐλαβική πράξη, ἔκαναν λόγο γιὰ τὸν κτίτορα τῆς μονῆς (τὸν αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνο Πωγωνάτο) καὶ ἔναν μεταγενέστερο ἀνακαινιστὴ τῆς (πιθανότατα τὸν μεγάλο δοῦκα Ἀνδρόνικο Κομνηνὸ Παλαιολόγο)²⁰.

Συνεπῶς ἀπαιτεῖται ἐπισταμένη ἔρευνα γιὰ τὸν ἐντοπισμὸ, τὴν ἀξιολόγηση καὶ ἀξιοποίηση τῶν διασωθέντων ἱστορικῶν στοιχείων (γραφτῶν καὶ ἀρχαιολογικῶν), ὥστε νὰ ἀποσαφηνισθεῖ κατὰ τὸ δυνατὸν ὄχι μόνον ἡ ἱστορία τῆς ἀρχιεπισκοπῆς ἀλλὰ καὶ τῆς ἐξ ἀρχῆς συνδεδεμένης με αὐτὴν μονῆς, ἡ ὁποία ἀναντίρρητα γιὰ μεγάλη χρονική περίοδο ὑπῆρξε πνευματικὸ κέντρο τῆς περιοχῆς, με τοὺς λογίους ἀδελφούς, τὰ κειμήλια, τὸ ἀντιγραφικὸ κέντρο, τὴν ἐκπαιδευτικὴ καὶ γενικὰ τὴ μεγάλη προσφορά στὴν εὐρύτερη περιοχὴ τῆς Ἡπείρου, ἀλλὰ καὶ με τὰ πλούσια μετόχια τῆς στὴ Βλαχία.

τεκτονική τοῦ καθολικοῦ, τοιχογραφίες κ.ἄ.) πού ἀφοροῦν τὴν ἐν λόγῳ μονή, ὄχι ὁμῶς καὶ μιὰ συνολικὴ ἐπιστημονικὴ πραγμάτευση τῆς ἱστορίας της.

20. Πρόκειται γιὰ τὴν ἀκόλουθη ἐπιγραφή: *Ἀνηγέρθη ἐκ βάθρον καὶ ἀνοικοδομήθη ὁ θεῖος κ(αὶ) πάνσεπτος ναὸς τῆς Ὑπεραγίας Δεσπύνης ὑμῶν Θεοτόκου διὰ συνδρομῆς κ(αὶ) ἐξόδου τοῦ εὐσεβεστάτου βασιλέως καὶ αὐδῆμου Κωνσταντίνου τοῦ Μπωγωνάτου, μετὰ δὲ χρόνου πολοῦ ἐ(σαθρ)όθη παντελός, καὶ ἀνεκένισαν αὐτὸ Ἀνδρόνικος ὁ Κομνηνός κ(αὶ) Μέγας Δούκας ὁ Παλαιολόγος, καὶ πάλιν ἦλθεν εἰς ἔσχατον ἀφανισμῶν, καὶ ἀνεκαίνισαν καὶ ἐζωγράψυσαν αὐτῶν οἱ τιμιώτατοι Μπωγωνιανῖται ἐν ἔτει Ζλ' μηνί δεκεμβρίῳ. ὥρᾳ ὁ Θεός τίνος ἐστὶν ὁ κόπος.* Ἡ ἐπιγραφή αὐτὴ ἔχει ἀναδημοσιευθεῖ ἀρκετὲς φορές· βλ. ἐνδεικτικὰ Γκατσόπουλος, *Ἱερά Βασιλικὴ καὶ Σταυροπηγιακὴ Μονὴ Μολυβδοσκεπάστου*, σ. 8. Σχετικὰ με τὶς προτάσεις γιὰ τὴν ταύτιση τοῦ Ἀνδρονίκου βλ. Β. Ν. Παπαδοπούλου, «Εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ Παντοκράτορα στὴ Μονὴ Μολυβδοσκεπάστου Ἰωαννίνων», στό: «Φηγός». *Τιμητικὸς τόμος γιὰ τὸν καθηγητὴ Σωτήρη Δάκαρη*, Ἰωάννινα 1994, σ. 489, ὑποσημ. 1. Σημειῶνω ἀκόμη ὅτι οἱ δύο κτίτορες τῆς Μολυβδοσκεπάστου μνημονεύονται σὲ κώδικα τῆς μονῆς, γραμμένον τὸ 1788, τὸ περιεχόμενον τοῦ ὁποίου δημοσίευσεν ὁ Ἄ. Εὐθυμίου, «Ἐνας κώδικας τῆς Μονῆς Μολυβδοσκεπάστου», *Ἡπειρωτικὴ Ἔστια*, τευχ. 165 (Ἰανουάριος 1966), σ. 350: *Ἀρχιερεῖς καὶ Βασιλεῖς ... | Κωνσταντῖνος Βασιλεὺς ὁ μπωγονάτος, καὶ κτήτωρ | Ἀνδρονίκου τοῦ κομνηνοῦ καὶ παλαιολόγου ἡς νέος κτήτωρ*, ὅπως καὶ στό *Κατάστιχον τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Μολυβδοσκεπάστου*, τὸ ὁποῖο χρονολογεῖται τὸν 18ο αἰ., πιστεύεται ὁμῶς ὅτι εἶναι ἀντίγραφο παλαιότερου· βλ. Εὐ. Ἰω. Σαβράμη, «Χειρόγραφα τῆς Βιβλιοθήκης Βῆσσανης – Πωγωνίου», *ΕΕΒΣ* 11 (1935) 300-302, ἀρ. 8· εἰδικότερα βλ. σ. 301: ... *τῶν ἀρχιερέων. Κωνσταντῖνου Βασιλέως καὶ Ἀνδρονήκου τῶν κτητόρων*.

I.
Ο ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Δ΄ ΠΩΓΩΝΑΤΟΣ,
Η ΚΤΙΣΗ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΜΟΥΒΔΟΣΚΕΠΑΣΤΟΥ
[ΚΑΙ Η ΙΔΡΥΣΗ ΤΗΣ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗΣ ΠΩΓΩΝΙΑΝΗΣ;]

*ΕΝΘΗΜΗΣΙΣ (!) ΠΑΡΘΕΝΙΟΥ,
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΠΩΓΩΝΙΑΝΗΣ*

Στὴν *ενθήμεσίον* (sic), ἡ ὁποία παραδίδεται ἀπὸ τὸν κώδικα τῆς *Biblioteca Acad. Roman. (Semin. Centr.) 299 (305)* τοῦ 18ου αἰ.²¹ καὶ ἐκδίδεται στὴ συνέχεια, ὁ Πωγωνιανῆς Παρθένιος²² ποὺ διέμενε στὸ Βουκουρέστι, ὅπως ἄλλωστε καὶ ἄρκετοὶ ἄλλοι ἀρχιεπίσκοποι τῆς Ἱδιας ἐκκλησιαστικῆς ἐπαρχίας πρὶν καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτόν²³, κατέγραψε

21. Πρόκειται γιὰ χαρτῶο σύμμικτο κώδικα ποὺ ἀπόκειται στὸ *Seminarul Central* τῆς Ρουμανικῆς Ἀκαδημίας στὸ Βουκουρέστι καὶ γιὰ τὸν ὁποῖο βλ. Constantin Litzica, *Biblioteca Academiei Române. Catalogul Manuscrilor Grecești*, București 1909, σ. 152. Εὐχαριστῶ τὸν σεβασμ. Μητροπολίτη Ἀρκαλοχωρίου κ. Ἀνδρέα, ὁ ὁποῖος, κατὰ τὴν ἐπίσκεψή του (ὡς ἀρχιμανδρίτης) στὸ Βουκουρέστι πρὶν ἀπὸ ἄρκετὰ χρόνια, ἀναζήτησε τὸν κώδικα αὐτὸν καὶ φρόντισε ὥστε νὰ ἀποκτήσω φωτοτυπίες τῶν φύλλων στὰ ὁποῖα περιέχεται ἡ ἐκδιδόμενη ἐνθύμησις. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ χειρόγραφο αὐτὸ πρέπει νὰ σημειώσω ὅτι ἦταν γνωστὸ καὶ στὸν Λ. Ἰ. Βρανούση, *Χρονικὰ τῆς μεσαιωνικῆς καὶ τουρκοκρατούμενης Ἠπείρου*, τ. 1: *Ἐκδόσεις καὶ χειρόγραφα*, Ἰωάννινα 1962, σ. 170, ὅπου ὁ μελετητὴς αὐτὸς σημειώνει ὅτι θὰ παρουσίαζε τὸ περιεχόμενό του στὸν δεῦτερο τόμο τῆς παραπάνω πραγματείας του (ὡς «κεφ. VI»), ὁ τόμος αὐτὸς ὁμως, ἀπὸ ὅσο κατέστη δυνατὸν νὰ διαπιστώσω, δὲν εἶδε ποτὲ τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος καὶ φυσικὰ οὔτε καὶ ἡ ἐνθύμησις τοῦ Παρθενίου. Βλ. καὶ παρακάτω, τὴν ὑπόσημ. 29.

22. Ὁ Παρθένιος Τσιούσης, καταγόμενος ἀπὸ τὴ Μεσαριά (Διπαλίτσης), διετέλεσε ἀρχιεπίσκοπος Πωγωνιανῆς ἀπὸ τὸν Ἰούλιο 1763 ἕως τὸ 1774 (στὶς 9 Σεπτεμβρίου 1774 ἐξελέγη ὁ διάδοχός του Ἀνθίμος) βλ. Λαμπρίδης, «Ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ Πωγωνιανῆς», σ. 273 (: «Παρθένιος, 1763' ἐκ Μεσαριάς καὶ τοῦ οἴκου Τσιούσης»)· Γερμανὸς Σάρδεων, «Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι τῶν ἐν Ἠπείρῳ καὶ Ἀλβανίᾳ ἐπαρχιῶν», σ. 94 (Ἰούλιος 1763-1774)· Οἰκονόμου, *Ἡ ἐν Ἠπείρῳ Ἐκκλησία Δρυϊνουπόλεως*, σ. 38, κ.ἄ. Σημειῶνω ἀκόμη ὅτι στὸν κώδικα τῆς *Biblioteca Acad. Rom. (Semin. Centr.) 299 (305)*, στὸν ὁποῖον παραδίδεται ἡ ἐνθύμησις τοῦ Παρθενίου, ἡ ὁποία ἐκδίδεται ἐδῶ, ὑπάρχει καταγεγραμμένη καὶ ἡ «φήμη» του· βλ. φ. 363ν: *Παρθενίου τοῦ πανήροτατου καὶ θεοπρόβλητοῦ ἀρχιεπισκόπου τῆς ἀγιοτάτοις ἀρχιεπισκοπῆς παλαιᾶς Πωγωνιανῆς πολὰ τὰ αἶτη.*

23. Εἶναι γνωστὸ ὅτι ἄρκετοὶ ἀρχιεπίσκοποι Πωγωνιανῆς τουλάχιστον κατὰ τὸν 18ο καὶ τὸν 19ο αἰ. κατοικοῦσαν μόνιμα στὸ Βουκουρέστι, ἐνῶ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο κατὰ καιροὺς τοὺς προέτρεπε ἐπιτακτικὰ νὰ ἐπιστρέψουν στὴν ἐπαρχία τους· ἐνδεικτικὰ βλ. τὴν Πατριαρχικὴ ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Πωγωνιανῆς Διονύσιο (1797-1828) στὸ Βουκουρέστι νὰ ἐπιστρέψει ὅσο δυνατὸν τὸ ταχύτερο στὴν ἐπαρχία του (ΚΠΑ Α' / 16, σσ. 46-47 | 1827, Ἀπριλίου 8)· τὸ 1851 ὁ Πωγωνιανῆς Νίκανδρος (1850-1854) ἀπὸ τὸ Βουκουρέστι, ὅπου διέμενε, «δῶρισε φροντιστὴν τῆς Μολυβδοσκεπάστου» (ΚΠΑ Α' / 28, σ. 80 | 1851, Μαΐου 18)· τὸ 1859 ἀπεστάλη ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖο ἐπιστολὴ στὸ Βουκουρέστι πρὸς τὸν Πωγωνιανῆς Πανάρετο (1854-1863) γιὰ νὰ μεταβεῖ στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ ἀκολούθως στὴν ἐπαρχία του (ΚΠΑ Α' / 32, σ. 431 | 1859, Ἰουνίου 6). Ὁ

τὸ ἱστορικὸ (*ἱστορία*, sic) τῆς ὀνομασίας τῆς περιοχῆς Πωγωνιανῆς (*καὶ ἀπο τότε τὰ χωρία τῆς Πωγωνιανῆς | ονομάστηκαν ἀπὸ τον Πωγωνάτον ἕως | τὴν σήμερον*) καὶ τὴν κτίση τοῦ περικαλλοῦς ναοῦ μὲ τοὺς τρούλλους τοῦ καλυμένου με μολύβδινες πλάκες (*ἔκτησεν | ἐκ βάρων θεμελίων ναὸν περηβόητον | καὶ θαυμασιώτατον με τρούλαις μέγα-|λωτάταις σκέπάσμεναις ὄλαις ἀπο μο-|λύβι*). Ὁ Παρθένιος πρὸς τὸ τέλος τῆς ἐνθυμήσεώς του, τὴν ὁποία ἔγραψε τὸ 1763²⁴ ὀκτόμβρη 23, κάνει λόγο γιὰ τὴν πηγὴ τῶν πληροφοριῶν ποὺ καταγράφει σ' αὐτή. Σημειώνει λοιπὸν ὅτι τὸ 1639 ἐπισκέφθηκε τὴν Οὐγγροβλαχία (*αὐτὰ τα μέρη*, δηλ. τὰ μέρη στὰ ὁποῖα τότε διέμενε ὁ Παρθένιος) ὁ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Μητροφάνης (1636-1639)²⁵, ὁ ὁποῖος διηγήθηκε τὰ γεγονότα αὐτὰ εἰς τοὺς *πραγματευτάδαις* (προφανῶς σ' ἐκείνους ποὺ κατάγονταν ἀπὸ τὴν Πωγωνιανή, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ τὴ λοιπὴ Ἡπειρο). Ὁ Μητροφάνης, κατὰ τὰ λεγόμενά του, τὰ ὅσα διηγήθηκε *τὰ ἐβρήκεν εἰς κάποιον ἱστορικὸν βιβλίον | εἰς τὴν Ἀλεξάνδριαν*. Κατὰ τὸν Λ. Βρανούση «πρόκειται περὶ ἱστορικῆς διηγήσεως ἢ ὁποῖα ἀποτελεῖ λογίαν ἐπένδυσιν ὑστερογενῶν τοπικῶν παραδόσεων, ἐμπλουτισμένην με βιβλικὰ χωρία καὶ διδακτικὰ ἐπεισόδια ψυχωφελοῦς συναξαρίου»²⁶.

Γκατσόπουλος, *Ἱερά Βασιλικὴ καὶ Σταυροπηγιακὴ Μονὴ Μολυβδοσκεπέστου*, σσ. 33-34, ὑποστηρίζει ὅτι ἡ συνήθεια αὐτὴ ἄρχισε ὑστερα ἀπὸ τὴν καταστροφὴ τῆς Διπαλίτσας τὸ 1657. Βλ. ἐπίσης Λαμπρίδης, «Ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ Πωγωνιανῆς», σσ. 272-273 καὶ 274 («ἀπὸ μὲν τοῦ τέλους περίπου τοῦ ΙΖ' αἰῶνος ... μέχρι τοῦ 1863»)· Δήμου, «Συμβολὴ στὴν ἱστορία τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Πωγωνιανῆς», σσ. 238-241 (κάνει λόγο γιὰ διαφόρους ἀρχιεπισκόπους καὶ μητροπολίτες ποὺ διέμεναν στὴ Ρουμανία μέχρι τὸ 1863), κ.ά. Βλ. καὶ τὸν «Τόμον διαλύσεως τῆς ἐπαρχίας Πωγωνιανῆς ...» (Γερμανὸς Σάρδεων, «Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι τῶν ἐν Ἡείρω καὶ Ἀλβανία ἐπαρχιῶν», σσ. 89-90): *Συνέβαινε γοῦν τοὺς κατὰ καιρὸν ἀρχιερεῖς Πωγωνιανῆς ὀνόματι μόνον αὐτῆς προϊστασθαι, τῷ πράγματι δὲ διὰ τὰς ἀνωτέρω στέρησεις τῶν ἀπολύτων ὡς εἶπεῖν ἀναγκῶν, ἀποκνέοντας μὴτε ἐπιδημεῖν ὄλως ἐν αὐτῇ (ἐκτός τῶν ἐν τοῖς μεταξὺ χρόνοις προνοία ἐκκλησιαστικῆ πρὸς παραμυθίαν τῶν χριστιανῶν ἀναλαβόντων τὴν ἐπαρχίαν ταύτην πλησιοχώρων ἀρχιερέων Κορυτζᾶς καὶ Βελλᾶς), ἀλλὰ μακρὰν καὶ ἐν ξένοις τὰ τοῦ βίου ἐπιζητοῦντας, τὸν ἅπαντα χρόνον ἐν Βουκουρεστίῳ διατρίβειν, ποριζομένους μὲν καὶ ἀπὸ ἀρχιεροπραξιῶν, ἀπολαμβάνοντας δὲ καὶ τὰ εἰσοδήματα τοῦ ἐκεῖ χανίου, Γραϊτζι καλουμένου, ἀρχαίου κτήματος τῆς ἐπαρχίας ταύτης, καὶ παρὰ ταῦτα ὀφελουμένους καὶ ἀπὸ τῶν ἐν Βλαχία κτημάτων τοῦ ἱεροῦ Σταυροπηγιακοῦ Μοναστηρίου τῆς Μολυβδοσκεπέστου.*

24. Ὅπως εὐκρινῶς φαίνεται στὸ χειρόγραφο ἡ ἐνθύμηση γράφτηκε τὸ 1763 καὶ ὄχι τὸ 1768, ὅπως σημειώνεται ἀπὸ τὸν Βρανούση, *Χρονικὰ Ἡείρου*, τ. 1, σ. 170.

25. Πρόκειται γιὰ τὸν Μητροφάνη Κριτόπουλο (γενν. τὸ 1589 στὴ Βέροια), ὁ ὁποῖος ἐπατριάρχευσε ἀπὸ τὸ 1636 ἕως τὴν ἄνοιξη τοῦ 1639, ὁπότε καὶ ἀπεβίωσε στὴ Βλαχία. Βλ. Ἰω. Ν. Καρμίρης, «Μητροφάνης», *ΘΗΕ* 8 (1966) 1136-1139 (καὶ εἶδ. στ. 1137).

26. Βλ. *Χρονικὰ Ἡείρου*, τ. 1, σ. 169.

Σύμφωνα λοιπὸν μὲ τὸ περιεχόμενον τῆς ἐνθυμήσεως, ὁ αὐτοκράτορας Κωνσταντῖνος Πωγωνάτος κατὰ τὴν ἐκστρατεία του στῆ Σικελία στρατοπέδευσε στὴν περιοχή ποὺ ἀργότερα ἀπὸ τὸ προσωνύμιό του ὀνομάσθηκε Πωγωνιανή²⁷. Τὸν τόπο αὐτὸν ἐπέλεξε ὁ Θεὸς γιὰ νὰ τὸν συνετίσει, ἐπειδὴ ὁ αὐτοκράτορας πρέσβευε τὴν κακόδοξη ἄποψη ὅτι ἡ ἐξουσία δὲν τοῦ δόθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ (*δὲν εἶναι ἀπο τὸν θεὸν | μόνον*) καὶ ἀπέρριπτε τὸ Γραφικὸ ὅτι οἱ βασιλεῖς κυβερνοῦν μὲ τὴν παραχώρηση τοῦ Θεοῦ (*δι' ἐμοῦ βασιλεῖς ἀνάσσουσιν*). Στὴν περιοχή τοῦ στρατοπέδου, καὶ ἀκριβέστερα στὸν τόπο, ὅπου ἀργότερα οἰκοδομήθηκε ἡ ἐκκλησία, ὑπῆρχε ἓνα λουτρό. Μιὰ ἡμέρα ὁ Πωγωνάτος εἰ-

27. Γιὰ τὴν ἐκστρατεία τοῦ Πωγωνάτου στῆ Σικελία κάνουν λόγο ἀρκετοὶ Βυζαντινοὶ ἱστορικοὶ καὶ χρονολογικοὶ, ὅπως ὁ Γεώργιος μοναχὸς (9ος αἰ.), ὁ Συμεὼν ὁ Μάγιστρος καὶ Λογοθέτης (10ος αἰ.), ὁ Ἰωάννης Ζωναρᾶς (11ος/12ος αἰ.), ὁ Κωνσταντῖνος Μανασσῆς (12ος αἰ.) καὶ ὁ Ἰωήλ (13ος αἰ.). Ὁ ἀρχαιότερος ἀπὸ αὐτοὺς, δηλ. ὁ Γεώργιος, σημειώνει στὸ *Χρονικὸν σύντομον*, MPG τ. 110, σ. 884: *Μετὰ τὸν ρηθέντα Κωνσταντα ἀναιρεθέντα ἐν Σικελία ἐβασίλευσε Κωνσταντῖνος, ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ὃς μαθὼν τὴν τοῦ πατρὸς τελευτήν, μετὰ πλείστης ναυστολίας τὴν Σικελίαν κατέλαβε ... οὗτος ἐκλήθη Πωγωνάτος, ὡς ἀγένειος ἀπελθὼν ἐν τῇ τοῦ πατρὸς ἐκδικήσει, ἐπανῆλθε μετὰ πάγωνος ἐν τῇ πόλει. Κατὰ παρόμοιον τρόπο κάνουν λόγο γιὰ τὴ σικελικὴ ἐκστρατεία τοῦ Πωγωνάτου καὶ οἱ ἄλλοι συγγραφεῖς ποὺ μνημονεύονται παραπάνω· ὅλοι τους σημειώνουν ὅτι ὁ αὐτοκράτορας πῆγε στῆ Σικελία μὲ στόλο (*μετὰ πλείστης ναυστολίας*), ἐνῶ κανεὶς τους δὲν καταγράφει τὸ πῶς ἐπέστρεψε (δηλ. ἂν πάλι διὰ θαλάσσης, ἢ διὰ ξηρᾶς καὶ ἀπὸ ποιῆς περιοχῆς). Πάντως ἡ πληροφορία τῆς ἐνθυμήσεως ποὺ ἐκδίδεται ἐδῶ ὅτι *παγένοντάς ὁ βασιλεὺς | Κωνσταντῖνος ὁ Πωγωνάτος ἐναντία τῶν Σικελῶν | ἀπο τῶν εἰς τῶν κάμωντάς τὸν δρόμον του | ἦλθεν καὶ εἰς τὸν τῶν ὀνόμαζται τὴν σῆ-|μερον Πωγωνιανῆν* ἔρχεται σὲ ἀντίθεση μὲ τὶς μαρτυρίες τῶν πηγῶν, ἐνῶ ἡ ἄποψη τοῦ Λαμπρίδη, «Ἡ ἀρχιεπισκοπὴ Πωγωνιανῆς», σ. 269, ὅτι «Κωνσταντῖνος ὁ Πωγωνάτος διὰ τῆς Ἡπείρου ἐξ Ἰταλίας εἰς Κωνσταντινόπολιν ἐπανακάμπτων», ὅπως καὶ τοῦ Λ. Μ. Βασιλειάδη, «Ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ Πωγωνιανῆς καὶ ἡ Σταυροπηγιακὴ Μονὴ Μολυβδοσκεπᾶστου (Ἱστορικαὶ σημειώσεις)», *Ἡπειρωτικὸς Ἀστὴρ* 1 (1904) 181, ὅτι ὁ Πωγωνάτος «ἐπιστρέφων ἐκ τῆς κατὰ τῶν Σικελῶν ἐκστρατείας του διῆλθεν ἐξ Ἡπείρου καὶ διέμεινε ἐπὶ μακρὸν εἰς τὴν ἀντικρῆ ἀπὸ τῆς Δεπαλίτσης ὄχθην τοῦ Ἄφου πόλιν Σεπάριαν ἢ Σεσάριθαν», ὅπως καὶ τὸ γραφόμενον ἀπὸ τὸν Μυστακίδη, «Περὶ τῆς ἐν Πωγωνιανῇ Μολυβδοσκεπᾶστου Μονῆς», *Φωνὴ τῆς Ἡπείρου*, φ. 459 (28-12-1901), σ. 4, ὅτι «Ὁ Κωνσταντῖνος Πωγωνάτος ἐλθὼν εἰς τὴν Διόσπολιν (Διπαλίτσαν), ἐκάθησεν ἀρκετὸν καιρὸν, ὡς διηγούνται, σχεδὸν ὀκτῶ ἔτη», δὲν τεκμηριώνονται ἀπὸ καμιά γνωστὴ πηγὴ· ἐξ ἄλλου εἶναι δύσκολο νὰ γίνῃ ἀποδεκτὸ ὅτι ὁ Πωγωνάτος πέρασε τὰ ὀκτῶ ἀπὸ τὰ δέκα ἐπὶ ἔτη τῆς βασιλείας του στὴν περιοχή τῆς Πωγωνιανῆς, ὅταν μάλιστα εἶχε νὰ ἀντιμετωπίσει τὴν στάση τοῦ θέματος τῶν Ἀνατολικῶν, τὴν πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τοὺς Ἄραβες, ἐπιδρομὲς στὰ ἀνατολικά σύνορα τοῦ κράτους, κτλ. Σχετικὰ μὲ τὴν ἐκστρατεία τοῦ Πωγωνάτου στῆ Σικελία βλ. καὶ τὰ ὅσα σημειώνει ὁ Ἰ. Ε. Καραγιαννόπουλος, *Ἱστορία Βυζαντινοῦ Κράτους*, τ. Β': *Ἱστορία μέσης βυζαντινῆς περιόδου (565-1081)*, Θεσσαλονίκη 1976, σ. 87. Ὁ μόνος συγγραφέας ποὺ συνδέει κατὰ κάποιον τρόπο τὸν Κωνσταντῖνο Πωγωνάτο μὲ τὴν Ἡπειρο εἶναι ὁ Ψευδο-Κωδινός (15ος αἰ.), ὁ ὁποῖος σημειώνει: *Περὶ τῶν ἀπὸ κτίσεως κόσμου ἐτῶν ... 27: Κωνσταντῖνος ὁ υἱὸς αὐτοῦ [sc. τοῦ Κωνσταντοῦ] ὁ Πωγωνάτος, ὁ τοῦ Δυρραχίου, ὁ εὐσεβέστατος καὶ πραότατος ἐτῆ ιζ'.**

σῆλθε στὸ λουτρό μετὴ βασιλικὴ περιβολὴ καὶ τὸ διάδημά του, ὅπως συνήθιζε, καὶ ἐκεῖ εὐγάνοντας | τὰ ρούχά του ἐμπήκε γυμνὸς μέσα εἰς τῷ | λουτρόν· ἔξω οἱ ὑπηρέτες περίμεναν τὸν αὐτοκράτορα νὰ τελειώσει τὸ λουτρό καὶ νὰ βγεῖ. Τότε συνέβη τὸ θαυμαστὸ γεγονός, μετὰ τὸ ὁποῖο ὁ Θεὸς τὸν ἔκανε νὰ συναισθανθεῖ τὸ σφάλμα του. Ἐνῶ ὁ Πωγωνάτος λουζόταν, βγήκε ἀπὸ τὸ λουτρό ἕνας ἄγγελος τοῦ Θεοῦ, καθ' ὅλα ὅμοιος μετὰ τὸν αὐτοκράτορα, κατευθύνθηκε στὴ βασιλικὴ σκηνή, καὶ ὅλοι οἱ στρατιῶτες, ἐκλαμβάνοντάς τον προφανῶς γιὰ τὸν βασιλιά τους, τὸν ἀκολούθησαν. Ἔτσι, ὅταν ὁ Κωνσταντῖνος τελείωσε τὸ λουτρό καὶ βγήκε ἀπὸ τὸ οἶκημα, δὲν βρῆκε οὔτε τὴ βασιλικὴ περιβολὴ οὔτε τοὺς ὑπηρέτες του νὰ τὸν περιμένουν καὶ τριγύριζε γυμνός, ἀπορώντας γιὰ τὸ τί εἶχε συμβεῖ (γῆμνός χωρίς ρούχα καὶ ὑπέρετας καὶ παγέ-|νοντας εἰς ἕνα μέρος καὶ εἰς ἄλλο εντρέπετον | καὶ ἐθαύμαζε). Καὶ ἄρχισε νὰ κλαίει ἀναλογιζόμενος πῶς αὐτὸς ποὺ προηγουμένως ἦταν πανίσχυρος βασιλιάς (αὐτῶκράτωρ βασιλεὺς), ἐνδεδυμένος βασιλικά ἐνδύματα καὶ κρατώντας σκῆπτρο, τώρα ἀπογυμνώθηκε ἀπὸ τὰ πάντα, καὶ ἀπὸ τὴ βασιλικὴ ἐξουσία (δὲν εἶμαι ἐγὼ ὁ βασιλεὺς) καὶ τὴ βασιλικὴ περιβολὴ καὶ τοὺς στρατιῶτες του. Οἱ στρατιῶτες μάλιστα βλέποντάς τον στὴν κατάστασιν αὐτὴ καὶ μὴ ἀναγνωρίζοντάς τον ἄρχισαν νὰ τὸν καθυβρίζουν. Ἀλλὰ τὸν αὐτοκράτορα τὸν κατέλαβε πάρα πολὺ μεγάλος φόβος (ἀ-|μέτριτος φόβος) βλέποντας μέσα στὴ σκηνὴ του τὸν ἄγγελο ποὺ εἶχε πάρει τὴ μορφή του καὶ ἦταν ἐνδεδυμένος μετὰ τὰ δικά του βασιλικά ἐνδύματα. Τότε ὁ ἄγγελος, ὁ σταλμένος ἀπὸ τὸν Θεό, τὸν πῆρε μόνο του μέσα στὴ σκηνὴ καὶ τοῦ ἐξήγησε ὅλα ὅσα εἶχαν συμβεῖ, νουθετώντας τον καὶ λέγοντας ὅτι πρέπει πάντοτε νὰ ἔχει κατὰ νοῦν τὴ ματαιότητά τοῦ κόσμου καὶ ὅτι κάθε ἐξουσία ἔχει παραχωρηθεῖ ἀπὸ τὸν Θεό· καὶ ἀφοῦ τοῦ εἶπε αὐτὰ παρευθῆς ἐγένεν ἄφαντος. Τότε καὶ ὁ Πωγωνάτος ἐπανῆλθε στὴν προηγούμενη κατάστασίν του (τὴν πρῶτην του | ἀξίαν), καὶ κατανόησε ὅτι γιὰ ὅσα τοῦ συνέβησαν αἰτία ἦταν ἡ ἄγνοια καὶ ἡ κακοδοξία του. Μετανοώντας λοιπὸν ἔμπρακτα γκρέμισε τὸ λουτρό καὶ στὴ θέσιν του ἔκτισε περικαλλῆ ναὸ ἀφιερωμένο στὴν Παναγία²⁸.

28. Ἄν καὶ οἱ νεότεροι λόγιοι ἐπικαλοῦνται τὸ περιστατικὸ αὐτὸ γιὰ νὰ χρονολογήσουν καὶ τὴν ἴδρυσιν τῆς ἀρχιεπισκοπῆς, σημειώνω ὅτι στὴν ἐν λόγῳ ἐνθύμησιν δὲν ἐντοπίζεται σχετικὴ ἀναφορά. Βλ. καὶ παρακάτω, ὑπόσημ. 48. Θὰ ἀποτελοῦσε ὅμως παράλειψη, ἂν στὸ σημεῖο αὐτὸ δὲν ἐπεσήμανα ὅτι ὑπάρχει καὶ μιὰ μερίδα λογίων, οἱ ὁποῖοι θεωροῦν τὶς σχετικὲς ἀφηγήσεις «λαϊκὸν θρύλον» ἢ «παράδοσιν ἀνακριβῆ καὶ ἀνεύθυνον», ὅπως ἐπίσης καὶ τὸν συσχετισμὸ τῶν ὀνομάτων Πωγωνάτος καὶ Πω(ο)γῶνι(ον) ὡς ἐντελῶς ἀβάσιμο· βλ. ἐνδεικτικὰ Σπ. Στούπης, Πωγωνιακὰ καὶ Βησσανιώτικα, τ. 1, Πάτρα 1962, σ. 39· Δήμου, Ἡ Ἱερὰ Μονὴ τῶν Ταξιαρχῶν Γκούρας, σ. 44· Βρανούσης, Χρονικὰ Ἠπείρου, τ. 1, σ. 168, ὑπόσημ. 1, κ.ἄ.

Τελειώνοντας τὴν ἐνθύμησίν του ὁ Παρθένιος, καὶ ἀφοῦ κατονομάσει τὴν πηγὴ τῶν ὄσων περιέχονται σ' αὐτήν, καταγράφει καὶ μία ἄλλη ἀσεβῆ ἐνέργεια τοῦ Πωγωνάτου, ἡ ὁποία ὁμως –ὅπως τουλάχιστον ἐκτίθεται– δὲν εἶναι σαφὲς ἂν συνδέεται ἄμεσα μὲ τὸ πάθημά του στὴν Ἡπειρο. Σύμφωνα λοιπὸν μὲ τὰ ὅσα λέγονται στὸ τελευταῖο τμῆμα τῆς ἐνθυμήσεως, ὁ αὐτοκράτορας αὐτός, *πρωτοῦ νὰ τὸν πέδεύσι ὁ θεός*, θέλησε νὰ ἀφαιρέσει ἀπὸ τὴν ἐκκλησία τὸ ρητὸ *καθεῖλε δυνάστας ἀπο θρόνων καὶ ὕψωσε ταπεινοῦς*. Ἐπειδὴ ὁμως ἀπὸ τὸ σύνολο τῆς παραπάνω διηγήσεως δὲν προκύπτει οὔτε ὅτι στὴν περιοχὴ τοῦ στρατοπέδου ὑπῆρχε ἐκκλησία οὔτε ὅτι ὁ Πωγωνάτος ἔκανε ἐκεῖ κάποια βέβηλη ἐνέργεια, εἶναι ἄδηλο ποιά ἐκκλησία ἐννοεῖ ὁ Παρθένιος. Βέβαια εἶναι πιθανὸν ὁ ἐν λόγῳ ἀρχιεπίσκοπος νὰ παρέλειψε νὰ κάνει λόγο γιὰ τὴ συζητούμενη ἐνέργεια τοῦ αὐτοκράτορα στὴν ἀρχὴ τῆς ἐνθυμήσεώς του, ὅπου θὰ ἦταν ἡ ἀρμόζουσα θέση τῆς –καὶ ἀκριβέστερα πρὶν ἀπὸ τὴν περιγραφή τῆς εἰσόδου του στὸ λουτρό–, καὶ γι' αὐτὸ τὴν κατέγραψε λίγο πρὶν ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ κειμένου του. Ὡστόσο ἡ διευκρίνιση αὐτὴ δὲν αἶρει τὴν ἀσάφεια πὺ ἐπισημάνθηκε ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐκκλησία στὴν ὁποία συνέβη τὸ περιστατικόν²⁹.

Σχετικὰ μὲ τὸ πάθημα αὐτὸ τοῦ Πωγωνάτου ἔχω ἐντοπίσει καταγεγραμμέ-

29. Ὁ Βασιλειάδης, ὁ ὁποῖος γνωρίζει τὴ διήγηση αὐτὴ, πιστεύει ὅτι ἡ περιγραφόμενη ἐνέργεια τοῦ Πωγωνάτου ἔλαβε χώρα στὸ παρακείμενο χωριὸ Διπαλίτσα, τὸ ὁποῖο «τότε ἦτο πόλις μεγάλη». Ὁ αὐτοκράτορας λοιπὸν, κατὰ τὸν Βασιλειάδη, κινούμενος ἀπὸ τὶς ἐσφαλμένες ἀπόψεις του περὶ ἐξουσίας, θέλησε νὰ ἐξαλείψει τὸ ἐπίμαχο ρητὸ πὺ «ἦτο γεγραμμένον ἐν τῷ τοίχῳ τοῦ παρεκκλησίου Δεπαλίτσης» βλ. «Ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ Πωγωνιανῆς καὶ ἡ Σταυροπηγιακὴ Μονὴ Μολυβδοσκεπέστου», σ. 180. Πρέπει ὁμως νὰ σημειώσω ὅτι τὰ ὅσα ὁμως ὑποστηρίζει ὁ λόγιος αὐτὸς εἶναι ἐντελῶς ἀθαίρετα καὶ δὲν τεκμηριώνονται οὔτε ἀπὸ τὸ περιεχόμενον τῆς ἐνθυμήσεως οὔτε ἀπὸ ἄλλη πηγὴ (ἐκτὸς βέβαια ἀπὸ προφορικὰς διηγήσεις· ἐπισημαίνω ὁμως ὅτι στὴ σχετικὴ παράδοση, ὅπως τὴν καταγράφει ὁ Μυστακίδης, «Περὶ τῆς ἐν Πωγωνιανῇ Μολυβδοσκεπέστου Μονῆς», *Φωνὴ τῆς Ἡείρου*, φ. 459 (28-12-1901), σ. 4, ἡ ἀσεβὴς συμπεριφορὰ τοῦ Πωγωνάτου ἐκδηλώθηκε στὴ Μονὴ Ταξιαρχῶν· βλ. λίγο παρακάτω). Γιὰ τὴ γνώση ἀπὸ τὸν Βασιλειάδη τοῦ παραπάνω ἱστορικοῦ ἰδρύσεως τῆς Μολυβδοσκεπέστου βλ. καὶ Γκατσόπουλος, *Ἱερὰ Βασιλικὴ καὶ Σταυροπηγιακὴ Μονὴ Μολυβδοσκεπέστου*, σσ. 15-16 (ὅπου καὶ ἐπαναδιήγησέ του). Πάντως ὁ Βρανούσης, *Χρονικὰ Ἡείρου*, τ. 1, σ. 169, πιστεύει ὅτι ὁ Βασιλειάδης γνώριζε τὴ συζητούμενη διήγηση ἀπὸ διαφορετικὸ χειρόγραφο, τὸ ὁποῖο «ἀγνοεῖται». Τέλος ἐπισημαίνω ὅτι ὁ Βασιλειάδης, ὅ.π., σ. 182, σφάλει ὅταν γράφει ὅτι «Τὸ χειρόγραφον προσθέτει ὅτι, τὸ ἐπεισόδιον αὐτὸ τοῦ Πωγωνάτου καὶ τὴν συνεπιὰ τούτου ἀνοικοδόμησιν τῆς Μολυβδοσκεπέστου διηγήθη εἰς τοὺς ἐνταῦθα ὁ ἐν ἔτει 1039 εἰς Ἡπειρον ἀφικόμενος Μακαριώτατος Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Μητροφάνης ...». Τὸ ἀναγραφόμενον ἔτος «1039» προφανῶς ὀφείλεται σὲ λάθος ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ 1639, ὁ Ἀλεξανδρείας ὁμως δὲν ἐπισκέφθηκε τὴν Ἡπειρο ἀλλὰ τὸ Βουκουρέστι, ὅπου καὶ διηγήθηκε τὰ ὅσα εἶχε διαβάσει σὲ κάποιο ἀρχαῖο βιβλίον. Σχετικὰ μὲ τὴ διαμονὴ τοῦ Μητροφάνη στὴ Βλαχία βλ. καὶ παραπάνω, ὑποσημ. 25.

νες δύο παραδόσεις (ἴσως παραλλαγές τῆς ἴδιας ἀρχικῆς διηγήσεως), διαδεδομένες στήν Ἠπειρο. Κατά τὴν πρώτη ἀπὸ αὐτές, τὴν ὁποία διασώζει ὁ Ν. Γ. Μυστακίδης, τὰ ὅσα ἀφοροῦν τὸν αὐτοκράτορα, τὴν ἴδρυση τῆς μονῆς καὶ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς διαδραματίσθηκαν ὡς ἀκολούθως³⁰:

«Εἰς τὴν θέσιν, ἣν εὐρίσκεται ἤδη ἡ Μολυβδοσκεπάστος Μονή, ὑπῆρχε πρότερον λουτρὸν τετράγωνον τὸ σχῆμα, μέγιστον καὶ περικαλλές ἐπ' ὄνοματι τοῦ Διὸς μὲ πολλὰ καὶ διάφορα δώματα, εἰς ὃ ἤρχοντο ἀπὸ ὅλα τοῦ κόσμου τὰ μέρη καὶ ἐλούοντο· μάλιστα, ὡς διηγοῦνται, εἶχον ἔλθει καὶ τινες αὐτοκρατορικοὶ πρίγκηπες καὶ ἐπιφανεῖς ἄνδρες ἐκ τῆς Ρώμης, οἵτινες, οὐ μόνον πολλὴν περιποίησιν εὔρον, ἀλλὰ καὶ θεραπείαν οὐκ ὀλίγην, καὶ ἐπιστρέφοντες ἀπέστειλον ἀπὸ τὴν Ρώμην πολλὰ δῶρα ὡς καὶ τινες κίονας, οὓς ἔστησαν πλησίον καὶ ἐλάμπρυναν τὴν στοᾶν τοῦ λουτροῦ, ἐφ' οὗ τὰ θεμέλια ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πωγωνάτου ἢ ἤδη εὐρισκόμενη ἐν Διπαλίτση «Μολυβδοσκεπάστος» καλουμένη Μονή ... Ὁ Κωνσταντίνος Πωγωνάτος ἐλθὼν εἰς τὴν Διόσπολιν (Διπαλίτσαν), ἐκάθησεν ἀρκετὸν καιρὸν, ὡς διηγοῦνται, σχεδὸν ὀκτὼ ἔτη, ἦν κατὰ τὸ σῶμα λευκός, ὡς καὶ περιβεβλημένος πορφύραν χρυσοκέντητον καὶ ξίφος κοπτερόν, περιστοιχιζόμενος ὑπὸ ἀξιωματικῶν κτλ., οἵτινες τὸν ὠδήγησαν καὶ εἰσήλθεν πρώτην φορὰν εἰς τὴν μεταξὺ Ὀστανίτσης καὶ Διπαλίτσης ἐπὶ λίθου ἐκτισμένην τῶν Ταξιαρχῶν Μονήν, εἰς ἣν εὐρῶν τοὺς ψάλτας, οἵτινες ἔπαλλον τὰ μεγαλυνάρια καὶ ἄνευ δικαιολογημένης ἀφορμῆς τοὺς ἐπέπληξε, καὶ ἐξῆλθε τοῦ ναοῦ· εἰσήλθεν εἰς τὸ λουτρὸν ὑπὸ τῶν ἰδίων ἀξιωματικῶν, τὸ ὁποῖον λουτρὸν τὸν ἔβλαψε, διότι εἰσήλθε λευκός καὶ ἐξῆλθε μέλας καὶ ἐλυπεῖτο διὰ τοῦτο πολὺ καὶ ἐκάθητο καταλύπητος ἐντὸς τῶν παλατίων του καὶ τοῦτο δὲν τὸ ἀπέδιδεν εἰς ἄλλο, εἰ μὴ διότι ἐπέπληξεν ἀδίκως τοὺς ψάλτας, καὶ ἡ σύζυγός του τοῦ ἔλεγεν ἐν ὅσῳ κυλιόμεθα εἰς τὴν ἀμαρτίαν καὶ εὐρισκόμεθα μακρὰν τοῦ Θεοῦ, δὲν δυνάμεθα νὰ εὐρωμεν ἔλεος· ἐλθὲ τοῦ εἶπεν εἰς αἴσθησιν καὶ τάχυνε τὴν ἐπιστροφὴν εἰς αὐτὸν διὰ τῆς μετανοίας καὶ θὰ ἐξέλθῃς λευκός τοῦ λουτροῦ. Τοιοῦτοτρόπως ὁ Κωνσταντίνος Πωγωνάτος οὐ μόνον ἀπὸ καρδίας ἐζήτησεν συγχώρησιν, ἀλλὰ καὶ ὑπεσχέθη δι' ἐξόδων του νὰ κτίσῃ ἐπ' ὄνοματι τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου Μονὴν «Μονὴν Μολυβδοσκεπάστων» καλουμένην, διότι πρότερον ἐκαλύπτετο μὲ μολυβδὸν κτλ. Εἰσελθὼν αὖθις εἰς τὸ λουτρὸν ἐξῆλθε λευκός ὡς ἦτο καὶ πρότερον καὶ ἐχάρη αὐτὸς τε, οἱ αὐλικοὶ του καὶ ὅλος ὁ κόσμος, καὶ ἔκαμαν χαραῖς καὶ πανηγύρια. ... Ὁ Κωνσταντίνος διέταξε τότε τὴν κατεδάφισιν τοῦ λουτροῦ, μεθ' οὗ τὴν ὕλην διετάχθη δι' ἐπιταγῆς ὁ ἐκ τῶν μεγαλητέρων αὐλικῶν του Μαροῦλος ὀνομαζόμενος, ὅστις παρεστάθη μέχρι τῆς ἀποπερατώσεως τῆς Μονῆς καὶ ἀνήγειρε αὐτήν, ὡς ὑπεσχέθη, ἐκ βάθρων κτλ. ... Τὴν μολυβδοσκεπάστων Μονὴν πρώτην φορὰν τῷ 650 ἵδρυσεν ὁ Κωνσταντίνος Πωγωνάτος, ὁπότεν ἐτίμησεν αὐτήν μὲ Ἀρχιεπισκοπικὸν θρόνον ὅστις

30. Βλ. Μυστακίδης, «Περὶ τῆς ἐν Πωγωνιανῇ Μολυβδοσκεπάστου Μονῆς», *Φωνὴ τῆς Ἠπείρου*, φ. 459 (28-12-1901), σ. 4, καὶ φ. 460 (4-1-1902), σ. 4. Τὴν παράδοση αὐτὴ τὴ μνημονεύει, παραπέμποντας στὸν Μυστακίδη, καὶ ὁ Γκατσόπουλος, *Ἱερά Βασιλικὴ καὶ Σταυροπηγιακὴ Μονὴ Μολυβδοσκεπάστου*, σσ. 14-15.

διετηρήθη μέχρι τοῦ 1863 καὶ εἶχε τρεῖς ἐπισκόπους τὸν Σελασφόρου καὶ Ἐμπορίας, τὸν Πουλχεριουπόλεως καὶ Δεβρῶν ...».

Στὴ δευτέρη ἀπὸ τὶς δύο αὐτὲς παραδόσεις, τὴν ὁποία καταγράφει ὁ καταγόμενος ἀπὸ τὴν Πωγωνιανή (Βοστίνα) Λ. Μ. Βασιλειάδης³¹, τὰ σχετικὰ συμβάντα περιγράφονται ἀρκετὰ διαφορετικὰ καὶ συντομότερα ἀπὸ ὅ,τι στὴν προηγούμενη (*παρὰ τοῖς ἐγχωρίοις ἢ παράδοσις αὕτη σώζεται ὡς ἐξῆς*):

«Κωνσταντῖνος ὁ Πωγωνάτος εἰσήλθεν εἰς τὸ λουτρὸν καὶ ἐξήλθε γυμνὸς καὶ κατάμαυρος. Οἱ στρατιῶται μὴ δυνάμενοι νὰ τὸν διακρίνουν τὸν ἐδίωκον. Τότε ὁ ἐφημέριος τοῦ παρεκκλησίου τῷ ὑπέμνησεν ὅτι τὸ πάθημά του τοῦτο ἦτο ἀποτέλεσμα Θείας θελήσεως, διότι ἠθέλησε νὰ διαγράψῃ ἐκ τοῦ ναοῦ τὸ ρητὸν καὶ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἀνάγνωσιν αὐτοῦ κατὰ τὴν ἱερὰν ἀκολουθίαν. Μετ' ὀλίγον ὁ Αὐτοκράτωρ ἀνέκτησε τὴν προτέραν του χροιάν, ὡμολόγησε τῷ ἱερεῖ ὅτι μετανόει πικρῶς δι' ὅσα ἐσφαλμένως ἐφρόνει καὶ ὑπεσχέθη νὰ κτίσῃ νέαν Ἐκκλησίαν μεγάλην καὶ ἀνταξίαν τῆς βασιλικῆς γενναιοδωρίας. Ἦρξαντο αἱ ἐργασίαι διὰ τὴν οἰκοδομήν. Ἄλλ' ἀτυχῶς ὅτι ἐκτίζον τὴν ἡμέραν κατεκρημνίζετο αὐτομάτως τὴν νύκτα. Πάλιν ὁ ἱερεὺς ἐξήγησεν τὸ φαινόμενον τῷ Πωγωνάτῳ εἰπὼν: Ἐπειδὴ θέλεις νὰ οἰκοδομήσῃς ναὸν μέγαν καὶ πολυτελεῆ διὰ νὰ δείξῃς εἰς τὸν λαὸν τὴν ὑπεροχὴν σου, καὶ τοῦτο ἀντιβαίνει εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, τὸ ἔργον δὲν θὰ τελειώσῃ ποτέ'. Κατ' ἀκολουθίαν διέταξε τὴν ἀνοικοδόμησιν μικροτέρου ναοῦ, ὅστις ἐπερατώθη ἐπιτυχῶς».

Στὴ συνέχεια ἐκδίδεται τὸ κείμενο τῆς ἐνθυμήσεως (*ἐνθύμησις*) τοῦ Παρθενίου κατὰ διπλωματικὴ μεταγραφή³². βλ.

Κώδικας Biblioteca Acad. Roman (Semin. Centr.) 299 (305), φφ. 4r-7r:

φ. 4r] † *ἱστορία κάτα ποῖον τρόπον ἔχει τὴν ὀνόμασσιαν ἢ ἐπαρχία τῆς ἀρχιεπίσκοπῆς Πώγωναννη <ς>*³³.

ἢ ὀνόμασι τῆς ἀρχιεπίσκοπῆς ἐτοῦτης ἐγίνεν εἰς τοῦτὸν τὸν τῶπον· παγένόντάς ὁ βασιλεὺς Κώνσταντῖνος ὁ Πώγωνάτος ἐναντία τῶν Σικελῶν ἀπο τῶπὸν εἰς τῶπον κάμνοντάς τὸν δρόμον του ἦλθεν καὶ εἰς τὸν τῶπον ὁποῦ ὀνομάζεται τὴν σήμερον Πωγωνιανή ὃ ὁποῖος τόπος ἔλαβεν τὴν ὀνόμασσιαν ἀπὸ τὸν αὐτὸν Πωγωνάτον ὁποῦ ἔδωσεν τῷ ὀνομά του δια φίλότημίαν νὰ ὀνομάζεται ἐτῆζ καθῶς ὁ βασιλεὺς Κών-

31. Βλ. Βασιλειάδης, «Ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ Πωγωνιανῆς καὶ ἡ Σταυροπηγιακὴ Μονὴ Μολυβδοσκεπάστου», σ. 183. Βλ. καὶ παραπάνω, ὑποσημ. 29.

32. Τὸ κείμενο αὐτὸ καθὼς καὶ κάποια ἄλλα, οἱ ἐκδόσεις τῶν ὁποίων εἶναι ὑπὸ προετοιμασία, ἐντάσσονται στὸ πλαίσιο ἔρευνας γιὰ τὴν ἱστορία τῆς ἀρχιεπισκοπῆς καὶ τῆς μονῆς.

33. *Πώγωναννη* χφ., ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ *Πωγων <ι> ανῆ <ς>*.

σταντίνος ὀνόμασεν τὴν Κώνσταντινουπολιν καὶ ὁ Ἀλέξανδρος τὴν Ἀλεξάνδριαν καὶ ἄλλοι πολλοὶ βασιλεῖς ὅπου ἐκάμασιν χώραις καὶ δια ἐνθήμισιν ταῖς ὀνόμασαν εἰς τὰ ὀνόματα τους, λοιπῶν ἐρχάμενος ὁ βασιλεὺς εἰς τὸν τῶ- πὸν ἐτούτον, καὶ ὅς ἄγνωστος λογιάζωντας πῶς οἱ ἐξουσίαις καὶ οἱ βασιλεῖαις δὲν εἶναι ἀπὸ τὸν θεὸν³⁴ ἀλλὰ νικόμενος μὲ καύχισιν καὶ ὑπερι- φάνιαν ἔλεγεν πῶς δὲν εἶναι ἀπο τὸν θεὸν μόνον, κατὰ διάδοχιν καὶ τῆς φρονίσεως καὶ δὲν ἤθελε νὰ ἀκολουθήσι εἰς τὴν θεῖαν γράφην ὅπου λέγει· «δι ἐμοῦ βασιλεῖς ἀνάσσουσιν»³⁵:-

φ. 4v] ἀπο ἐτούτην τὴν κακόδοξον καὶ ἔναντεῖαν γνῶμιν θέλοντας ὁ θεὸς νὰ τὸν εὐγάλη καὶ νὰ τὸν φανερωῖσι καὶ νὰ τοῦ βαῖβεῶσι πῶς κανένα τέλειον³⁶ χαρίσμα δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἶναι παρὰ ἐκ τοῦ πατρὸς τῶν φῶτων καθῶς λέγει ὁ θεῖος Ἰάκωβος³⁷, εἰς τὸν τῶπον ὅπου ἔκτι- σεν ἥστερα τὴν ἐκκλησίαν εἰς τὸν λουτρῶν καὶ ὁ βάσιλεὺς ἔχωντάς τὰ τζάτύρία του εἰς τὸν κάμπον μιὰν τῶν ἡμερῶν πάγένοντας εἰς τὸν λουτρὸν καὶ ἐμπέροντας μέσα ἐνδεδι- μένος τα βασιλεϊκά τοῦ ρουῖχα καὶ με το διά- διμά του κάτα τὴν συνήθειαν, εὐγάνοντας τὰ ρούχά του ἐμπήκε γυμνὸς μέσα εἰς τῶ λουτρὸν, οἱ δὲ ὑπερέται τοῦ βασιλέως ἔμενον ἔξω κάρτερόντας τὸν νὰ εὐγη ἀπο το λουτρὸν καὶ καθῶς τὸν ἐκαρτε- ροῦσασι, ὡς θαύμαστὰ τα ἔργα σου³⁸ Χρίστὲ βάσιλεν :-

34. Πρὸς Ῥωμ. 13, 1: οὐ γάρ ἐστιν ἐξουσία εἰ μὴ ἀπὸ θεοῦ.

35. Παροιμ. 8, 15: δι' ἐμοῦ βασιλεῖς βασιλεύουσιν.

36. τέλειον] τὸ ι εἶναι γραμμένο μὲ τρόπο τοῦ ἐνδεχομένου θὰ μπορούσε νὰ διαβα- σθεῖ καὶ ὡς η (σὲ καμιά περίπτωση ὅμως ὡς ει).

37. Ἰακώβ. Α' 17: πᾶσα δόσις ἀγαθὴ καὶ πᾶν δῶρημα τέλειον ἄνωθεν ἐστι καταβαί- νον ἀπὸ τοῦ πατρὸς τῶν φῶτων.

38. Σοφία Σειράχ 11, 4: θαυμαστὰ τὰ ἔργα Κυρίου. | Ἀποκάλ. 5, 3: Μεγάλα καὶ θαυμαστὰ τὰ ἔργα σου, κύριε ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ | πρβ. καὶ Ψαλμ. 91, 6 = 103, 24: ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε = Θεός. πρωτοσπαθ., Π. ἀνθρ. κατασκ. 4, 1 = Με- λέτ. μον., Π. φύσ. ἀνθρ. 142, 12.

φ. 5r] *παρευθῆς ἄγγελος τοῦ θεοῦ εὐγήκεν ἀπο το λουτρὸν³⁹ ὁμιος εἰς τὴν ἡλικίαν καὶ εἰς τῶ πρόσωπον με τὰ βασιλείκᾶ ἐν- δεδιμένος με ὅλλὰ τὰ ἐνδίματα τοῦ βασιλέως καὶ παγένον εἰς το ἰδιον τζατύρι τοῦ βασιλέως ὅλλοι εἰ στρατιῶται ἐπίγασι με τοῦ λόγού του :-*

εὐγένοντας ὁ βασιλεὺς Κώνσταντίνος ἀπὸ τὸν λουτρὸν καὶ μὴ ευρίσκοντας τὰ βασιλείκᾶ του ἐνδίματα οὐδὲ τοὺς υπέρετας του ἐστάθη γήμνος χωρὶς ρούχα καὶ υπέρετας καὶ παγένοντας εἰς ἓνα μέρος καὶ εἰς ἄλλο εντρέπετον καὶ ἐθαύμαζε, ἄλλ' ὅς ἐξἄλλου ἐγένετω, ποιῶς ἀκούοντας, τέτιας λογιῆς τρώμακτικὸν πράγμα δὲν ἤθελε θαύμασι, ποιῶς γνῶστικῶς ἢ καὶ ἄγνωστος ἦδεν εἰ ἤκουσεν ποταὶ τιούτον πράγμα, ὃ τῶν ὑπερθαύμάτων τοῦ θεοῦ, ἐκεῖνος ὁποῦ ἦτον ἐνδεδιμένος βασιλείκᾶ ἐνδύματα

φ. 5v] *καὶ ὡς αὐτῶκράτωρ βασιλεὺς ἐβάστα βασιλικὸν σκήπτρον εἰς τὰ χερίᾶ του παρευθὺς γυμνὸς ἀπο ὅλα ἐφάνικεν:-*

καὶ διαλογιζόμενος ἔλεγεν τῇ ἔπαθα ὁ ταλέπωρος, καὶ ἀρχήνησεν νὰ κλέη ὡσὰν μωρὸν παιδὶ καὶ με κλαυστικὴν φωνὴν νὰ λέγη, δὲν εἶμαι ἐγὼ ὁ βασιλεὺς ποῦ εἶναι τὰ βασιλείκᾶ μου ἐνδύματα ποῦ εἶναι οἱ στρατιῶται μου, τα ὁποῖα ἀκούωνταις οἱ στρατιῶται του τὸν ἠβρίζασιν, ἔβλε <πε>⁴⁰ τὸν βασιλέα εἰς το τζατύρη πῶς εἶτον ὁμοιος με του λόγου του καὶ ἀμέτριτος φόβος τὸν ἐπίανε λέγόντας τί εἶτον τοῦτον ὁποῦ μοῦ ἐσηναίβηκεν:-

τόται δὴ τοτε ὁ βασιλεὺς ὁποῦ ἐπέμθηκεν⁴¹ ἀπο τὸν θεόν, ἤγουν ὁ ἄγγελος τοῦ θεοῦ τὸν ἔκράξεν κατα μόνας

39. λουτρὸν: διορθωμένη γραφή ἀπὸ τὴν ἀρχικὴ λανθασμένη λουτρών.

40. ἔβλε χφ.: supplevi.

41. ἐπέμθηκεν χφ., ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ ἐπέμ <φ>θηκεν.

φ. 6r] μέσα εἰς τὸ τζατύρη καὶ τὸν ἐρωτήτησεν⁴².

ποίως εἶναι καὶ πῶς ἐγένεν ἔτζη, ὁ δὲ
Κώνσταντίνος θαυμάζοντας καὶ τρωμά-
ζοντας τὴν θεωρίαν τοῦ βασιλέως ὡσάν ὄ-
νήρον καὶ ὄχι κατα ἀλήθιαν ἐκεῖνο ὅπου
τοῦ ἐσηνέβη ἐλογίαζεν:—

ᾧμος ὁ ἄγγελος τοῦ θεοῦ βαιβεῶνοντάς τον
με νούθετικά λόγια νὰ ἀποβλέπη πάντοτε
εἰς τὴν θεϊαν διδασκαλίαν τῆς θεΐας γράφῆς
καὶ ὄχι εἰς τὴν ματεῶτητα τοῦ κόσμου:—

καὶ πῶς κάθε ἐξουσία εἶναι δέδομένη
ἀπὸ τὸν θεόν καθὼς λέγει ὁ μακάριος Παῦλος⁴³
παρευθῆς ἐγένεν ἄφαντος· καὶ πάλην
ὁ βασιλεὺς Κώνσταντίνος τὴν πρῶτην του
ἀξίαν καὶ τὰ σκήπτρα τῆς βασιλείας ἐ-
δέχθηκεν:—

μανθάνοντας δὲ πῶς ἐκεῖνὸ ὅπου τοῦ
εσηνέβη ἦτον δια τὴν ἀγνωσίαν του καὶ
τὴν κακοδοξίαν του παρευθῆς:—

φ. 6v] τὸν λοῦτρὸν ἐκεῖνον καταχαλώντας τον ἔκτησεν

ἐκ βάθρων θεμελίων ναὸν περηβόητον
καὶ θαύμασιῶτατον με τρούλαις μέγα-
λῶταταις σκέπασμέναις⁴⁴ ὄλαις ἀπο μο-
λύβι τιμώμενον καὶ δοξάζῳμενον εἰς τῷ ὄνο-
μά τῆς μητρὸς τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰ(ησοῦ) Χ(ριστοῦ),
ὁ ὁποῖος καθήμερινὸν πηγάζει ἰατρίαν
εἰς ἐκεῖνους ὅπου με πίστιν πίγενούσιν
καὶ ἀπο τότε τὰ χωρία τῆς Πωγωνιανῆς
ονόμάστηκαν ἀπὸ τον Πωγωνάτον ἕως
τὴν σήμερον:—

δια το ὁποῖον μαζωνόμενοι πολλοὶ ἀπο
διάφοραις χῶραις ἐκατοίκουσιν καὶ μέ-
ρίκοι ἀπο αὐτοῦς ἐβρίσκονται δια πρα-

42. ἐρωτήτησεν χφ., ἀντί τοῦ ὀρθοῦ ἐρώτησεν.

43. Βλ. παραπάνω, τὴν ὑποσημ. 34.

44. σκεπασμέναις ἂν καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ ἀναμενόμενη λέξη στὸ σημεῖο αὐτό, μεταξὺ τοῦ -σμε- καὶ τῆς τελευταίας συλλαβῆς φαίνεται νὰ ὑπάρχουν ἓνα ἢ δύο γράμματα ἀκόμη (τὸ δεύτερο μᾶλλον εἶναι ι).

γματτειᾶν καὶ εἰς τὰ μέρη τῆς Οὐγκροβλαχίας⁴⁵:—

εἰς δὲ τοὺς ἀχλθ' χρόνους ἀπὸ Χ(ριστο)ῦ ἦλθεν
εἰς αὐτὰ τὰ μέρη ὁ μακαριότατος π(ατ)ρίᾳρχης
Ἀλεξάνδριος κύριος Μήτηροφάνης καὶ ἐδι-
ήγιθιν εἰς τοὺς πραγματευτάδαις ἐκεῖνα ὅπου
εσυνέβηκαν τοῦ βασιλέως:—

φ. 7r] καὶ δια τὸ κτήσιμα τοῦ περήφημον ναοῦ πῶς
τὰ ἐβρήκεν εἰς κάποιον ἱστορικὸν βιβλίον
εἰς τὴν Ἀλεξάνδριαν:—

οὗτος ὁ βασιλεὺς πρωτοῦ νὰ τὸν πέδεύσι ὁ
θ(ε)ὸς ἠθέλησεν νὰ εὐγάλη ἄπο τὴν ἐκλήσσιαν
τὸ ριτὸν ὅπου λέγει «καθεῖλε δυνάστας ἀπο
θρόνων καὶ ὕψωσε ταπεινοῦς»⁴⁶, ἀλλὰ ὁ θ(ε)ὸς ὅπου
ἠκονόμα πάντα πρὸς τὸ συμφέρον τῆς σω-
τήριας τῶν ἀν(θρώπ)ων καὶ θέλει πάντας σωθῆναι
καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀλήθειας ἐλθεῖν⁴⁷ τρόποις
οἷς εἶδεν ἀποστρέφον αὐτῶν τῆς κακο-
δοξίας ἀνεκαλέσατο εἰς δόξαν τοῦ
ενὸς ἐν Τριάδι ὑμνουμένου θ(εο)ῦ ἀμήν.

ἐγράφει παρὰ τῆς ἐμοῖς
ταπεινότητος Παγωνιανῆς Παρθενίου
καὶ ἀνεψιῶς του Στρ...λ⁴⁸ 1763 ὀκτώμβρη 23
ἐν Βουκουρεστίῳ
τῆς Οὐγκρ(ο)βλαχίας
ἔγραψα εἰς εν-
θήμησιν.

Ἄν καὶ στὸ κείμενο αὐτὸ δὲν ἐντοπίζεται καμιὰ νύξη γιὰ τὴν ταυ-
τόχρονη ἀνάδειξη τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας σὲ ἀρχιεπισκοπή, ὅλοι
σχεδὸν οἱ παλαιότεροι μελετητὲς θεωροῦν δεδομένο ὅτι ἡ οἰκοδόμησις

45. Οὐγκροβλαχίας χφ.: ἀντὶ Οὐγκροβλαχίας (= Οὐγγροβλαχίας)· κατὰ τὸν ἴδιο
τόπο ὀρθογραφεῖται τὸ ὄνομα αὐτὸ καὶ στὸ τέλος τῆς ἐνθυμήσεως.

46. Λουκ. 1, 52: *καθεῖλεν δυνάστας ἀπὸ θρόνων καὶ ὕψωσε ταπεινοῦς* | Ἰανών.,
Προγμν., I 623, 9-11: *καθεῖλε γὰρ ὁ ταύτης πατήρ δυνάστας ἀπὸ θρόνων, καὶ ὕψωσε τα-
πεινοῦς.*

47. Τιμόθ. Α' 2, 4: *ὅς πάντας ἀνθρώπους θέλει σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν τῆς ἀλη-
θείας ἐλθεῖν.*

48. Στρ...λ] Πρόκειται γιὰ λέξη δυσανάγνωστη, ἡ ὅποια δὲν εἶναι σαφὲς ἂν ἀφορᾷ
τὸ ἐπώνυμο κάποιου προσώπου ἢ ἂν εἶναι δηλωτικὴ ἀξιώματος.

τοῦ μολυβδοσκεπάστου ναοῦ, τοῦ τιμώμενου στοῦ ὄνομα τῆς Παναγίας, δηλώνει τόσο τὴν ἴδρυση τῆς Μονῆς Μολυβδοσκεπάστου ὅσο καὶ τὴ σύσταση τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Πωγωνιανῆς, καὶ μάλιστα ὅτι ὁ ναὸς αὐτὸς ἀποτελέσασκε καὶ τὴν καθέδρα τοῦ ἱεράρχη τῆς ἐπαρχίας⁴⁹. Ὅλα ὁμοῦς αὐτὰ τὰ δυσεπίλυτα ἱστορικὰ καὶ εἰδικότερα ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα θὰ ἀποτελέσουν ἀντικείμενο ἰδιαίτερης μελέτης, ἀφοῦ ἐδῶ ἔχουν θιγεῖ μόνο κάποια σχετικὰ θέματα κυρίως γιὰ τὴν κατανόηση τοῦ περιεχομένου τῆς ἐνθυμήσεως τοῦ ἀρχιεπισκόπου Παρθενίου.

II

ΕΓΓΡΑΦΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗ ΠΩΓΩΝΙΑΝΗΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΝΟΜΙΚΗΝ ΣΥΝΑΓΩΓΗΝ ΤΟΥ ΔΟΣΙΘΕΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ

Στὴν *Νομικὴν Συναγωγὴν* τοῦ πατριάρχη Ἱεροσολύμων Δοσιθέου (ἔζησε ἀπὸ τὸ 1641 ἕως τὸ 1707, πατριάρχευσε ἀπὸ τὸ 1669 ἕως τὸν θάνατό του) περιέχονται ἕξι ἐγγράφα, τὰ ὁποῖα ἀφοροῦν τὴν Ἀρχιεπισκοπὴ Πωγωνιανῆς. Τὸ ἀρχαιότερο ἀπὸ αὐτὰ εἶναι τοῦ ἔτους 1608 (ἢ τοῦ 1620;) καὶ ἀποτελεῖ διαβεβαίωση τοῦ ἐπισκόπου Βελλᾶς ὅτι δὲν ἔχει παρακρατήσει τίποτε ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντα τοῦ πρώην Πωγωνιανῆς Ἀνθίμου· δύο ἄλλα ἐγγράφα σχετίζονται μὲ τὸν προσδιορισμὸ καὶ τὴν ἐπιβεβαίωση τοῦ «δοσίματος» τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Πωγωνιανῆς, ἐνῶ τὰ τρία ὑπόλοιπα εἶναι ὑπομνήματα ἐκλογῶν ἀρχιερέων τῆς ἐν λόγῳ ἐκκλησιαστικῆς ἐπαρχίας.

Α' Ὑπομνήματα ἐκλογῶν

1. Ὑπόμνημα ἐκλογῆς τοῦ ἱερομονάχου Παρθενίου σὲ ἀρχιεπίσκοπο Πωγωνιανῆς (1643, Φεβρουαρίου 2).

Νομικὴ Συναγωγὴ, φ. 123v.

Βλ. καὶ Δ. Γ. Ἀποστολόπουλος – Π. Δ. Μιχαηλάρης, *Ἡ Νομικὴ Συναγωγὴ τοῦ Δοσιθέου. Μία πηγὴ καὶ ἓνα τεκμήριο*, Α' [ΕΙΕ/ΚΝΣ 35], Ἀθήνα

49. Ἐνδεικτικὰ βλ. Μυστακίδης, «Περὶ τῆς ἐν Πωγωνιανῇ Μολυβδοσκεπάστου Μονῆς», *Φωνὴ τῆς Ἠπείρου*, φ. 460 (4-1-1902), σ. 4 (: «Τὴν μολυβδοσκεπάστον Μονὴν πρώτην φορὰν τῷ 650 ἴδρυσεν ὁ Κωνσταντῖνος Πωγωνάτος, ὁπότεν ἐτίμησεν αὐτὴν μὲ Ἀρχιεπισκοπικὸν θρόνον ὅστις διετηρήθη μέχρι τοῦ 1863 ... Κατ' ἀρχὰς οἱ ἀρχιεπίσκοποι αὐτῆς εἶχον τὴν ἔδραν τῶν εἰς τὴν Μολυβδοσκεπάστον μονὴν, εἶτα κατὰ τὸν ἱβ'. αἰ. εἰς τὴν Διπαλίτσαν, ὅπου ἐκτίσθη τῷ 1298 ὁ καθεδρικός τῶν Ἀγ. Ἀποστόλων ναός») Βασιλειάδης, «Ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ Πωγωνιανῆς καὶ ἡ Σταυροπηγιακὴ Μονὴ Μολυβδοσκεπάστου», σ. 181 (: «Τὴν πόλιν ταύτην [sc. τὴν Σεσάρειθον] λέγεται ὅτι ἐθεμελίωσεν ὁ ἴδιος Αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Πωγωνάτος, ὅστις ἐτίμησε συγχρόνως τὸ τμήμα τοῦτο μὲ Ἀρχιεπισκοπικὸν θρόνον καὶ ἔκτισε καὶ τὴν ἐν λόγῳ Μονὴν ... Ἡ Μονὴ αὕτη ἐχρησίμευσεν ὡς πρώτος καθεδρικός τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς ναός»), κ.ἄ.

1987, σ. 172, ἀρ. 201. Βλ. ἀκόμη Κ. Ν. Σάθας, *Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη*, τ. 3, Ἐν Βενετία 1872 (ἀνατύπ.: Ἀθήναι 1972), σ. 576.

Περιεχόμενο: Ὑστερα ἀπὸ τὸν θάνατο τοῦ Σωφρονίου ἐκλέγεται ἀρχιεπίσκοπος Πωγωνιανῆς στὸν πατριαρχικὸ ναὸ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, *προτροπῇ* τοῦ Πατριάρχου Παρθενίου, ὁ ἱερομόναχος Παρθένιος, πρωτοσύγκελλος, ἔχοντας συνυποψηφίους τοὺς ἀρχιμανδρίτη Φιλόθεο καὶ τὸν ἱερομόναχο Νικηφόρο.

Ἐπειδὴ τῆς ἀγιωτάτης ἀρχιεπισκοπῆς Πωγοῖαννης⁵⁰ δίχα προστάτου ἐναπομεινάσης, ὡς τοῦ ἐν αὐτῇ ἀρχιερατεύοντος Σωφρονίου ἀποθανόντος, ἡμεῖς οἱ παρευρεθέντες ἀρχιερεῖς προτροπῇ τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν αὐθέντου καὶ δεσπότη τοῦ Οἰκουμενικοῦ Π(ατ)ριάρχου κυ(ρίου) κυ(ρίου) Παρθενίου ἐποιήσαμεν ψήφους διὰ τὴν ἀρχιεπισκοπὴν αὐτὴν ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ἐν αἷς πρῶτον μὲν ἐθέμεθα τὸν ὀσιώτατον ἱερομόναχον κῦρ Παρθένιον πρωτοσύγκελον⁵¹, δεῦτερον δὲ τὸν παπᾶ Φιλόθεον ἀρχιμανδρίτη⁵² καὶ τρίτον τὸν ἱερομόναχον κῦρ Νικηφόρον. ὅθεν εἰς ἀσφάλειαν ἐγράφησαν ἐν τῷ παρόντι κώδικι τὰ ὀνόματα αὐτῶν:— ἐν ἔτει σ(ωτη)ρίῳ α^ωχ^ωμ^ων^ω, φευρουαρίῳ β^α, ἰν(δικτιῶν)ος ια':—

Ἐπειδὴ τῆς ἀγιωτάτης ἀρχιεπισκοπῆς Πωγοῖαννης

Σχετικὰ μὲ τὸν τύπο Πωγοῖανη ἀντὶ Πωγωνιανῆ βλ. στὸν Μ. Crusius, *Turcograeciae libri octo*, Basileae 1584, σσ. 336-337, ὅπου δημοσιεύεται γράμμα πρὸς μὴ κατονομαζόμενο Οἰκουμενικὸ Πατριάρχου τοῦ ἀρχιεπισκόπου Γαβριήλ, ὁ ὁποῖος ὑπογράφει (ὁ.π., σ. 337): † *καὶ δούλος τῆς παναγιότη(τός) σου Πωγοῖαννης Γαβριήλ*, ἐνῶ ἡ σφραγίδα του ἔφερε τὴν ἐπιγραφή: † *ὁ ἀρχιεπίσκοπος Πωγοῖαννης Γαβριήλ*. Κατὰ τὸν Fedalto, *Hierarchia ecclesiastica orientalis*, τ. 1, σ. 451 (Pogoiana), ἡ ἀρχιερατεία τοῦ Γαβριήλ ὀρίζεται «- <1548-1580> iun. - (1591 iun.-) 27». Ἐπισημαίνω ἀκόμη ὅτι ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἔδρα τοῦ ἀρχιεπισκόπου αὐτοῦ ὁ Crusius στὸ σχετικὸ σχόλιό του σημειώνει (αὐτόθι): «huic Epistolae à tergo inscriptum erat: *ἀπὸ Πωγοῖαννης, πόλεως ἐπάνω Θεσσαλονίκης*. A Pogoiana, civitate supra Thessalonicam ...». Προφανῶς ἐξ αἰτίας αὐτῆς τῆς ἐπιστολῆς καὶ τῆς σχετικῆς παρατηρήσεως τοῦ Crusius ὁ Le Quien, *Oriens Christianus*, τ. 2, στ. 93-94, καὶ ὁ Fedalto (αὐτόθι) καταγράφουν τὴν ἐν λόγῳ ἀρχιεπισκοπὴν στίς ἐπισκοπὲς τῆς ἐπαρχίας Μακεδονίας. Ὁ Le Quien ὁμως (αὐτόθι) ὅσον ἀφορᾷ τὸν ἐντοπισμὸ τῆς Πωγωνιανῆς (Πωγοῖαννης) σημειώνει: «Inter

50. Πωγοῖαννης χφ., ἀντὶ Πωγοῖαννης.

51. πρωτοσύγκελον χφ., ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ πρωτοσύγκελλον.

52. ἀρχιμανδρίτη χφ., ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ ἀρχιμανδρίτην.

tot illas Urbes quas Thessalonicensi metropoli subjectas varias in Notitiis reperi, Pogoiana mihi nusquam occurit, praeter apud recentiores Auctores, qui de Graecorum Ecclesiis scripserunt, Martinum Crusium lib. 4. Turco-gr. pag. 337 ...». Σημειώνω τέλος ὅτι ἡ ὀρθογράφηση *Πωγωϊανῆ* ἐντοπίζεται στό σύνολο τῶν ἐγγράφων πού ἐκδίδονται ἐδῶ.

ὡς τοῦ ἐν αὐτῇ ἀρχιερατεύοντος Σωφρονίου ἀποθανόντος

Ὁ Σωφρόνιος αὐτός πρέπει νά ἀρχιεράτευσε ὕστερα ἀπό τόν Συμεῶν, ὁ ὁποῖος στίς 28 Φεβρουαρίου 1620 ὑπέβαλε *παραίτησιν οἰκειοθελῆ καί ἀβίαστον* βλ. ΚΠΑ Α΄/2, σ. 8᾽ ἐκδ.: Δήμου, «Συμβολή στήν ἱστορία τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Πωγωνιανῆς», σ. 219. Βλ. ἀκόμη Ἄ. Παπαδόπουλος-Κεραμεύς, *Ἱεροσολυμιτική Βιβλιοθήκη ...*, τ. 4, Ἐν Πετροπόλει 1899 (ἀνατύπ.: Bruxelles 1963), σ. 8᾽ Γερμανός Σάρδεων, «Ἐπισκοπικοί κατάλογοι τῶν ἐν Ἡπείρῳ καί Ἀλβανίᾳ ἐπαρχιῶν», σ. 93. Ἐπειδή δέν σώζεται τό ὑπόμνημα ἐκλογῆς τοῦ διαδόχου τοῦ Συμεῶν (βλ. καί Γερμανός Σάρδεων, αὐτόθι) δέν μπορούμε νά εἶμαστε βέβαιοι ὅτι ὁ Σωφρόνιος ὑπῆρξε ὁ ἄμεσος διάδοχός του (ἐντελῶς ἄκριτα καταγράφεται ὡς τέτοιος ἀπό νεότερους μελετητές βλ. π.χ. Οἰκονόμου, *Ἡ ἐν Ἡπείρῳ Ἐκκλησία Δρυϊνουπόλεως*, σ. 38) ἡ ἐπόμενη μνεία ἀρχιερέα τῆς Πωγωνιανῆς στήν *Νομικήν Συναγωγὴν ἀλλά καί στοὺς ΚΠΑ* ἐντοπίζεται στό ὑπόμνημα αὐτό πού ἀφορᾷ τήν ἐκλογή τοῦ Παρθενίου, ἀπό τό ὁποῖο πληροφορούμαστε ἀπλῶς ὅτι ὁ ἐν λόγῳ ἀρχιεπίσκοπος διαδέχθηκε τόν Σωφρόνιο.

προτροπῆ ... τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κυρίου κυρίου Παρθενίου

Πρόκειται γιά τόν Οἰκουμενικό Πατριάρχη Παρθένιο Α΄ (1639-1644).

πρῶτον μὲν ἐθέμεθα τὸν ὀσιώτατον ἱερομόναχον κῦρ Παρθένιον πρωτοσύγκελον

Ὁ Παρθένιος ἀπεβίωσε ὡς Πωγωνιανῆς, ὅπως προκύπτει ἀπό τό ὑπόμνημα ἐκλογῆς (1650) τοῦ διαδόχου του Δανιήλ (βλ. παρακάτω, τό ἔγγραφο, ἀρ. 2). Γιά τόν Παρθένιο βλ. Ἀλεξούδης, «Χρονολογικοί κατάλογοι», *Νεολόγος ΚΣΤ*, φ. 6794 (20-3-1892), σ. 3 («1643»)᾽ Γερμανός Σάρδεων, «Ἐπισκοπικοί κατάλογοι τῶν ἐν Ἡπείρῳ καί Ἀλβανίᾳ ἐπαρχιῶν», σ. 93 (2 Φεβρ. 1643-1650), κ.ἄ. Ἐσφαλμένως ὁ Μυστακίδης, «Περὶ τῆς ἐν Πωγωνιανῇ Μολυβδοσκεπάστου Μονῆς», *Φωνή τῆς Ἡπείρου*, φ. 460 (4-1-1902), σ. 4, σημειώνει ὅτι ὁ Παρθένιος παραιτήθηκε (: «1643 Παρθένιος παραιτηθεῖς»)᾽ βλ. καί Γκατσόπουλος, «Ἀρχιεπισκοπὴ Πωγωνιανῆς», σ. 611 (ἐπαναλαμβάνει τόν Μυστακίδη).

2. Ὑπόμνημα ἐκλογῆς τοῦ ἱερομονάχου Δανιήλ σὲ ἀρχιεπίσκοπο Πωγωνιανῆς (1650).

Νομικὴ Συναγωγὴ, φ. 236r.

Βλ. καὶ Ἀποστολόπουλος – Μιχαηλάρης, *Ἡ Νομικὴ Συναγωγὴ τοῦ Δοσιθέου*, σ. 298, ἀρ. 612. Βλ. ἀκόμη Σάθας, *Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη*, τ. 3, σ. 584.

Περιεχόμενο: Ὑστερα ἀπὸ τὸν θάνατο τοῦ Παρθενίου ἐκλέγεται ἀρχιεπίσκοπος Πωγωνιανῆς στὸν πατριαρχικὸ ναὸ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τὸν ἐν τῷ Διπλοφαναρίῳ, προτροπῇ τοῦ Πατριάρχου Παρθενίου, ὁ ἱερομόναχος Δανιήλ, ἔχοντας συνυποψηφίους του τοὺς ἐπίσης ἱερομόναχους Φιλόθεο καὶ Τιμόθεο.

Ἐπειδὴ τῆς ἀγιωτάτης ἀρχιεπισκοπῆς Πωγωνιανῆς γνησίου δίχα ἀρχιερέως ἐναπομεινάσης, <ὡς>⁵³ τοῦ ἐν αὐτῇ ἀρχιερατεύοντος κὺρ Παρθενίου φυσικῶ θανάτῳ ἀποθανόντος, ἡμεῖς οἱ παρευρεθέντες ἀρχιερεῖς, προτροπῇ τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν αὐθέντου καὶ δεσπότη, τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κυρίου κυρίου Παρθενίου, εἰσήλθομεν ἐν τῷ πανσέπτῳ ναῷ τοῦ μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τοῦ Τροπαιοφόρου τῷ ἐν τῷ Διπλοφαναρίῳ, καὶ ψήφους κανονικὰς ποιήσαντες εἰς ἐκλογὴν προσώπου τοῦ ἀρχιερατεύσοντος ἐν αὐτῇ, πρῶτον μὲν ἐθέμεθα τὸν πανοσιώτατον ἐν ἱερομόναχοις καὶ πνευματικοῖς κὺρ Δανιήλ, δεῦτερον δὲ τὸν ἱερομόναχον κὺρ Φιλόθεον καὶ τρίτον τὸν ἱερομόναχον κὺρ Τιμόθεον. ὅθεν εἰς ἔνδειξιν καὶ ἀσφάλειαν ἐγράφησαν καὶ τὰ ὀνόματα αὐτῶν καὶ κατεστρώθησαν ἐν τῷδε τῷ ἱερῷ κώδικι τῆς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας: – ἐν ἔτει σ(ωτη)ρίῳ αχν', ἰν(δικτιῶν)ος δ': –

τοῦ ἐν αὐτῇ ἀρχιερατεύοντος κὺρ Παρθενίου φυσικῶ θανάτῳ ἀποθανόντος

Γιὰ τὸν Παρθένιο βλ. στὸ ἀμέσως προηγούμενο ἔγγραφο.

προτροπῇ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κυρίου κυρίου Παρθενίου

Πρόκειται γιὰ τὸν Οἰκουμενικὸ Πατριάρχη Παρθένιο Β' (1648-1650, β' πατριαρχία).

πρῶτον μὲν ἐθέμεθα τὸν πανοσιώτατον ἐν ἱερομόναχοις καὶ πνευματικοῖς κὺρ Δανιήλ

53. Προφανῶς παραλείφθηκε κατὰ τὴν ἀντιγραφή εἴτε τὸ ὡς, βλ. παραπάνω, τὸ ἔγγραφο ἀρ. 1: ὡς τοῦ ἐν αὐτῇ ἀρχιερατεύοντος ..., εἴτε τὸ ἄτε, βλ. παρακάτω, τὸ ἔγγραφο ἀρ. 3: ἄτε τοῦ ἐν αὐτῇ ἀρχιερατεύοντος ...

Ὁ ἱερομόναχος Δανιὴλ ἐξελέγη, κατὰ τὸ ὑπόμνημα, ἀρχιεπίσκοπος Πωγωνιανῆς σὲ διαδοχὴ τοῦ Παρθενίου *φυσικῶ θανάτῳ ἀποθανόντος*· τὸ πέρας τῆς ἀρχιερατείας του στὴν Πωγωνιανή (*καθαιρέσει τελεία καθυποβληθέντος*) τὸ πληροφοροῦμαστε ἀπὸ τὸ ὑπόμνημα ἐκλογῆς τοῦ διαδόχου του. Γιὰ τὸν Δανιὴλ βλ. Ἀλεξούδης, «Χρονολογικοὶ κατάλογοι», *Νεολόγος* ΚΣΤ', φ. 6794 (20-3-1892), σ. 3 (: «1650 Δανιήλ»)· Μυστακίδης, «Περὶ τῆς ἐν Πωγωνιανῇ Μολυβδοσκεπάστου Μονῆς», *Φωνὴ τῆς Ἡπείρου*, φ. 460 (4-1-1902), σ. 4 (: «1650 Δανιὴλ ἐξ Ὑψηλοτέρας»)· βλ. καὶ Γκατσόπουλος, «Ἀρχιεπισκοπὴ Πωγωνιανῆς», σ. 611 (ἐπαναλαμβάνει τὸν Μυστακίδη)· Γερμανὸς Σάρδεων, «Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι τῶν ἐν Ἡπείρῳ καὶ Ἀλβανίᾳ ἐπαρχιῶν», σ. 93 (1650-1656), κ.ἄ. Σημειῶνω ἀκόμη ὅτι ὁ Δανιὴλ ὡς πρῶτον Πωγωνιανῆς ἐξελέγη τὸν Ἰούλιο τοῦ 1657 μητροπολίτης Βάρνης (ὕστερα ἀπὸ τὴν καθαίρεση τοῦ ὁμώνυμου μὲ αὐτὸν ἀρχιερέα της), ἐνῶ ὕστερα ἀπὸ ἓνα περίπου ἔτος καθαιρέθηκε καὶ ὁ ἴδιος γιὰ δευτέρη φορὰ *διὰ τὰ φαινόμενα ἐγκλήματα αὐτοῦ ἐν τῇ γραφείῳ κατ' αὐτοῦ καθαιρέσει*, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὸ ὑπόμνημα ἐκλογῆς (20 Ἰουνίου 1658) τοῦ διαδόχου του (στὴ Βάρνα) ἱερομονάχου Νικοδήμου. Βλ. Γερμανὸς Σάρδεων, «Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι τῶν ἐπαρχιῶν τῆς βορείου Θράκης καὶ ἐν γένει τῆς Βουλγαρίας ἀπὸ τῆς ἀλώσεως καὶ ἐξῆς», *Θρακικὰ* 8 (1937) 127, καὶ Ἀποστολόπουλος – Μιχαηλάρης, *Ἡ Νομικὴ Συναγωγὴ τοῦ Δοσιθέου*, σσ. 312-313, ἀρ. 660 (ἐκλογή ὡς Βάρνης), καὶ σσ. 282-283, ἀρ. 557 (μνεία τῆς καθαιρέσεως καὶ ἐκλογή τοῦ διαδόχου του).

3. Ὑπόμνημα ἐκλογῆς τοῦ ἱερομονάχου Νεκταρίου σὲ ἀρχιεπίσκοπο Πωγωνιανῆς (1656, Νοέμβριος).

Νομικὴ Συναγωγὴ, φ. 222r.

Βλ. καὶ Ἀποστολόπουλος – Μιχαηλάρης, *Ἡ Νομικὴ Συναγωγὴ τοῦ Δοσιθέου*, σ. 281, ἀρ. 551. Βλ. ἀκόμη Σάθας, *Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη*, τ. 3, σ. 593.

Περιεχόμενο: Ὑστερα ἀπὸ τὴν καθαίρεση τοῦ Δανιὴλ ἐκλέγεται ἀρχιεπίσκοπος Πωγωνιανῆς στὸν πατριαρχικὸ ναὸ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τὸν ἐν τῷ *Διπλοφαναρίῳ*, *προτροπῇ* τοῦ Πατριάρχου Παρθενίου, ὁ ἱερομόναχος Νεκτάριος, ἔχοντας συνυποψηφίους του τοὺς ἐπίσης ἱερομονάχους Μακάριο καὶ Νεόφυτο.

*Ἐπειδὴ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Πωγοῦαννῆς*⁵⁴ *γνησίου δίχα ἀρχιερέ-*

54. *Πωγοῦαννῆς* χφ., ἀντὶ *Πωγοῦαννῆς* [= Πωγωνιανῆς].

ως ἐναπομεινάσης, ἅτε τοῦ ἐν αὐτῇ ἀρχιερατεύοντος Δανιὴλ καθαιρέσει τελεία καθυποβληθέντος, ὡς ὀπισθεν φαίνεται ἢ καθαιρέσεις αὐτοῦ, ἡμεῖς οἱ παρευρεθέντες ἀρχιερεῖς, προτροπῇ τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν αὐθέντου καὶ δεσπότη τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κυρίου κυρίου Παρθενίου, εἰσήλθομεν ἐν τῷ πανσέπτῳ ναῶ τοῦ μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τοῦ Τροπαιοφόρου τῷ ἐν τῷ Διπλοφαναρίῳ, καὶ ψήφους κανονικὰς ποιησάμενοι εἰς ἐκλογὴν προσώπου τοῦ ἀρχιερατεύσοντος ἐν αὐτῇ, πρῶτον μὲν ἐθέμεθα τὸν πανοσιώτατον ἐν ἱερομονάχοις κὺρ Νεκτάριον, δεύτερον δὲ τὸν ἱερομόναχον κὺρ Μακάριον καὶ τρίτον <τὸν>⁵⁵ ἱερομόναχον κὺρ Νεόφυτον. ὅθεν εἰς ἔνδειξιν καὶ ἀσφάλειαν ἐγράφη καὶ τὰ ὀνόματα αὐτῶν καὶ κατεστρώθη ἐν τῷ ἱερῷ κώδικι τῆς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας:– *αχνης*^ω: νοεμβρίῳ ἰν(δικτιῶν)ος ιδ':–

ἅτε τοῦ ἐν αὐτῇ ἀρχιερατεύοντος Δανιὴλ καθαιρέσει τελεία καθυποβληθέντος

Γιὰ τὸν Δανιὴλ βλ. στὸ ἀμέσως προηγούμενο ἔγγραφο.

προτροπῇ ... τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κυρίου κυρίου Παρθενίου

Πρόκειται γιὰ τὸν Οἰκουμενικὸ Πατριάρχη Παρθένιο Γ' (1656-1657).

πρῶτον μὲν ἐθέμεθα τὸν πανοσιώτατον ἐν ἱερομονάχοις κὺρ Νεκτάριον

Γιὰ τὸν Νεκτάριο βλ. Ἀλεξούδης, «Χρονολογικοὶ κατάλογοι», *Νεολόγος* ΚΣΤ', φ. 6794 (20-3-1892), σ. 3 (: «1656 Νεκτάριος»)· Μυστακίδης, «Περὶ τῆς ἐν Πωγωνιανῇ Μολυβδοσκεπάστου Μονῆς», *Φωνὴ τῆς Ἠπειροῦ*, φ. 460 (4-1-1902), σ. 4 (: «1656 Νεκτάριος»)· βλ. καὶ Γκατσόπουλος, «Ἀρχιεπισκοπὴ Πωγωνιανῆς», σ. 611 (ἐπαναλαμβάνει τὸν Μυστακίδη)· Γερμανὸς Σάρδεων, «Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι τῶν ἐν Ἠπειρῷ καὶ Ἀλβανίᾳ ἐπαρχιῶν», σ. 93 (1656' ὁ ἐπόμενος γνωστὸς ἀρχιερέας Πωγωνιανῆς εἶναι ὁ «Μανασῆς, ἀρχιερατεύσας κατὰ τὸ ἐν τῷ μεταξὺ 1667-1673 διάστημα», ἐπειδὴ ὅμως δὲν σώζεται τὸ ὑπόμνημα ἐκλογῆς του, δὲν μποροῦμε νὰ εἴμαστε βέβαιοι ἂν ὑπῆρξε ὁ ἄμεσος διάδοχος τοῦ Νεκταρίου), κ.ἄ.

Β' Ἄλλα ἔγγραφα

4. Ὑπόσχεση τοῦ ἐπισκόπου Βελ(λ)ᾶς σχετικὰ μὲ τὰ πράγματα τοῦ πρώην Πωγωνιανῆς Ἀνθίμου (1608; 1620; Ἰανουάριος).

55. Προφανῶς παραλείφθηκε κατὰ τὴν ἀντιγραφή.

Νομική Συναγωγή, φ. 206r.

Βλ. καὶ Ἀποστολόπουλος – Μιχαηλάρης, *Ἡ Νομική Συναγωγή τοῦ Δοσιθέου*, σ. 264, ἀρ. 501. Βλ. ἀκόμη Σάθας, *Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη*, τ. 3, σ. 561.

Περιεχόμενο: Ὁ ἐπίσκοπος Βελ(λ)ᾶς συμφώνησε νὰ καταγραφεῖ στὸν κώδικα τοῦ Πατριαρχείου ὅτι δὲν ἔχει κατακρατήσει τίποτε ἀπὸ τὰ πράγματα τοῦ πρώην ἀρχιεπισκόπου Πωγωνιανῆς Ἀνθίμου. Ἄν ὅμως ἀποδειχθεῖ μὲ μαρτυρίες τὸ ἀντίθετο, τότε δέχεται νὰ ὑποστεῖ τὴν ἐκκλησιαστικὴ ποινὴ τῆς καθαιρέσεως.

*Ὁ ἅγιος Βελᾶς*⁵⁶ ἔστερξε ἐκουσίως στρωθῆναι ἐνταῦθα, ὅτι ἐὰν ἔχη ἐπ’ αὐτὸν ἐκ τῶν πραγμάτων τοῦ πρώην Πωγωνιανῆς⁵⁷ Ἀνθίμου καὶ ἀποδειχθῆ καὶ μαρτυρηθῆ ἐκουσία βουλῆ ἔστερξε παιδευθῆναι καὶ καθαιρεθῆναι ἐκκλησιαστικῶς: – *αχη*^ω (*αχκ*^ω;) ἰαννουαρίω.

Ὁ ἅγιος Βελᾶς ἔστερξε ἐκουσίως

Εἶναι ἄδηλο γιὰ ποιὸν ἐπίσκοπο Βελᾶς πρόκειται. Κατὰ τὸν Ἀτέση, *Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος*, σ. 54, τὸ 1604 μαρτυρεῖται ὁ ἐπίσκοπος Βελᾶς Μανασσῆς, ἐνῶ τὸ 1610 καὶ τὸ 1620 ὁ ἐπίσκοπος Ἰωάσαφ. Πιθανότατα λοιπὸν ἓνας ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς δύο νὰ ἔδωκε τὴν παραπάνω ὑπόσχεση. Γιὰ τὸν ἐπισκοπικὸν κατάλογο Βελᾶς βλ. καὶ Οἰκονόμου, *Ἡ ἐν Ἰωαννίνοις Ἐκκλησία*, σ. 62.

ἐκ τῶν πραγμάτων τοῦ πρώην Πωγωνιανῆς

Γιὰ τὸν ἐπίσκοπο αὐτὸν δὲν εἶναι γνωστὴ καμιὰ πληροφορία. Ὁ Γερμανὸς Σάρδεων, «Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι τῶν ἐν Ἠπείρῳ καὶ Ἀλβανίᾳ ἐπαρχιῶν», σ. 93, σημειώνει ὅτι ὁ Ἀνθιμος ἐντοπίζεται «ὡς πρώην Πωγωνιανῆς, κατὰ Ἰανουάριον 1620», καὶ παραπέμπει σχετικὰ στὸ ἐδῶ ἐκδιδόμενο ἔγγραφο τῆς *Νομικῆς Συναγωγῆς*, ὅπου ὅμως δὲν ἀποκλείεται νὰ σημειώνεται τὸ ἔτος 1608 (βλ. Ἀποστολόπουλος Μιχαηλάρης, *Ἡ Νομική Συναγωγή τοῦ Δοσιθέου*, σ. 264), ἀλλὰ καὶ στὸν Σάθα (αὐτόθι), ὅπου ἐπίσης ὡς ἔτος τῆς ὑποσχέσεως τοῦ ἐπισκόπου Βελᾶς ἀναγράφεται τὸ 1620. Τὸν Ἀνθιμο ὡς πρώην Πωγωνιανῆς κατὰ τὸ 1620 καταγράφουν ὁ Ἀτέσης, *Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος*, σ. 52, κ.ἄ.

5. Σιγίλλιδες Πατριαρχικὸ καὶ Συνοδικὸ γράμμα σχετικὰ μὲ τὸν

56. *Βελᾶς* χφ., ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ *Βελᾶς*.

57. *Πωγωνιανῆς* χφ., ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ *Πωγωνιανῆς*.

προσδιορισμὸ τοῦ «δοσίματος» τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Πωγωνιανῆς (1641, Αὐγούστου 5).

Νομικὴ Συναγωγή, φ. 331r-v.

Βλ. καὶ Ἀποστολόπουλος – Μιχαηλάρης, *Ἡ Νομικὴ Συναγωγὴ τοῦ Δοσιθέου*, σ. 433, ἀρ. 1045. Βλ. ἀκόμη Σάθας, *Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη*, τ. 3, σ. 576.

Περιεχόμενο: Πρόκριτοι τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Πωγωνιανῆς (κατονομάζονται δύο, ὁ Θεόφιλος Καζάκου καὶ ὁ Δόνος Πεπανοῦ) μετέβησαν στὸ Πατριαρχεῖο ὡς ἐκπρόσωποι καὶ τῶν ὑπολοίπων αὐτοχθόνων, ἰερωμένων τε καὶ λαϊκῶν, ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων καὶ παντὸς τοῦ λαοῦ, καὶ ὑπέβαλαν τὸ αἴτημα καὶ τὴν παράκληση νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν πατριαρχικὴ ζήτησι καὶ νὰ καθορισθεῖ γιὰ τὴν ἀρχιεπισκοπὴ τῆς πατρίδας τους μία καὶ μόνη ἐτήσια ἀποκοπή, καὶ μόνον αὐτὴ νὰ καταβάλλει ὁ τότε καὶ οἱ κατὰ καιροὺς ἀρχιεπίσκοποι Πωγωνιανῆς. Ὁ Πατριάρχης Παρθένιος ἀποφασίζει συνοδικῶς νὰ ἱκανοποιηθεῖ τὸ ἀνωτέρω αἴτημα καὶ καθορίζει τὴν ἐτήσια ἀποκοπὴ τῆς ἐν λόγῳ ἀρχιεπισκοπῆς σὲ 5.000 ἄσπρα. Κανεὶς δὲν ἔχει δικαίωμα νὰ ἀνατρέψει τὴν ἀπόφαση αὐτή, παρενοχλώντας τὸν ἀρχιερέα Πωγωνιανῆς καὶ ἀπαιτώντας περισσότερα ὅποιος πράξει ἀντίθετα ἀπὸ τὰ καταγραφόμενα στὸ παρὸν σιγιλλιῶδες γράμμα, θὰ ὑποστῇ τὰ ἐπιτίμια ποὺ προβλέπονται στὸ τέλος τοῦ γράμματος.

Ἴσον ἀπαράλλακτον τοῦ πρωτοτύπου σιγιλλιῶδους τοῦ Πωγοῦιανῆς :-

† *Προνοίας ἄρα ἔργον πανσόφου μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τοῦτο, διανέμειν ἐκάστῳ τὸ πρόσφορον εἰς διαμονὴν καὶ σύστασιν καὶ τὸ ἀνάλογον τῶν τε καθ' ὑπεροχὴν ὑπερβαλλόντων⁵⁸ καὶ τῶν καθ' ὕφεσιν ὡς ἐπ' ἔλαττον φαινομένων τῆς τε οὐσίας καὶ ποιότητος ἀρμῶ καὶ τάξει ἀποσώζειν, κατὰ τε, φημί, σύγκρισιν καὶ διαίρεσιν, οὐ γὰρ ἀπαξιοῖ τὸ θεῖον, μὴ ὅτι καὶ τοῖς μικροῖς συγκαταβαίνειν καὶ χθαμαλοῖς, λόγῳ οἰκονομίας, {λόγῳ οἰκονομίας}⁵⁹ τοὺς λόγους αὐτοῦ οἰκονομεῖν ἐκάστοτε ἐν κρίσει βυθῶ σοφίας, ἐπὶ κοινῇ δήπου θεραπεία, καὶ τοῦτο δὴ ῥᾶρον παρὰ τοῦ μεγάλου φωστῆρος τοῦ καλλίστου τῶν οὐ(ρα)νίων ἀστέρων, ἡλίου, ἔξεστιν ὑποδεῖν τὸν με λημῶντα τοῖς <τῆς>⁶⁰ διανοίας ὀφθαλμοῖς, οὐκ ἔσθ' ὅπως ὅστις ἀποκρυβήσεται τῆς θερμῆς αὐτοῦ, ἡπου φησὶν ὁ ἱερὸς λόγος, καταλάμποντος μὲν τῇ προσβολῇ τῶν ἀκτίων τὰ ὑφ' αὐτόν, καταγλαῖζοντος δὲ πᾶσαν τὴν αἴσθησιν καὶ δαδουχοῦντος πάντα τὰ πέρατα τῆς γῆς, θερμαίνειν μὲν ἴσον ὡς εἰπεῖν καθ'*

58. ὑπερβαλλόντων χφ., ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ ὑπερβαλλόντων (τῶν ... ὑπερβαλλόντων).

59. λόγῳ οἰκονομίας, ἡ δευτέρα ἀπὸ τῆς δύο αὐτῆς ἐκφράσεις πρέπει νὰ ὀβελισθεῖ ὡς διπλογραφία.

60. Supplevi.

ἑαυτόν, ἀνωμάλως δέ, ὅσον γέ κατὰ τῶν ὑποδεχομένων ἐπιτηδειότητα, καὶ ὡς ἂν εἶποι τις, εἰ καὶ ἐφ' ἀπλοῖ τὸ δῶρον ἐπὶ πᾶσι τῆς χάριτος, ἀλλ οὐτ' αὐτὸν ὕδωρ ἀλυκὸν πῆγνυσι καὶ ἄλας ὄρᾶσθαι δίδωσι, κατατήκει δὲ τὴν χιόνα καὶ πρὸς τὸ ἐξ ὧν πέφυκε καταρρῆν παρέχεται, ποικίλως οὖν πάντα τὰ πράγματα διατίθεται, ὧν δήποτε μονονουχὶ φωνὴν ἐπαφιάτων⁶¹ ἀνάλογον καὶ τὸ ἀξίωμα αὐτῶν ἐπιπέμπεται, πρὸς τι δὲ ἡμῖν ὁ λόγος προήχθη, ὅ,τιπερ⁶², ἢ καθ' ἡμᾶς τοῦ Χ(ριστο)ῦ Μεγάλου Ἐκκλησία πρόνοιαν ποιουμένη πασῶν τῶν κατὰ τόπον Ἐκκλησιῶν, οὐ μόνον προβιβάζειν καὶ μεταβιβάζειν ἀπὸ δόξης πνευματικῆς εἰς δόξαν καὶ κατάστασιν τοιαύτην, ἀλλὰ καὶ κατακοσμῶν αὐτάς ἐν εἰρήνῃ καὶ ἀνέσει καὶ πάσῃ θεραπείᾳ ψυχικῇ, ἔχει δὲ ἐν ψυχῇ καὶ καρδίᾳ καὶ ἐπὶ πάσῃ ἐφέσει τῆς πρὸς Θε(εὸ)ν ὀρέξεως ἐπιβραβεῦσαι παγκόσμιον τὴν εἰρήνην, τὴν ἀνάπαυλαν⁶³, τὴν γαλήνην ἐν καλῷ λιμένι τῆς ἀνέσεως, ἧς δ' ἂν εἶη καὶ ὁποῖος ὁ τρόπος καὶ ἡ μηχανή, τὰς ζητίας ἅς ἀπαιτοῦνται κατ' ἔτος ἄραι ἐκ με ἐκ μέσου καὶ μηδένα διασεῖσθαι ἀπαιτούμενον, τοῦθ' ὅπερ ἐν προοιμίῳ μοι ὑπεδείχθη ταῖς τοῦ ἡλίου ἀυγαῖς πάντα καταγλαῖζεσθαι καὶ ἀναλόγως ἕκαστον ἐπιτρέπεσθαι τῶν ἱερομένων ἢ καὶ λαϊκῶν καὶ πάσας τὰς ἐπαρχίας σαλπίζειν ἐν νεομηνίᾳ σάλπιγγος καὶ συνιστᾶν ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἑορτὴν ἐν τοῖς πυκάζουσιν, ἕως τῶν περάτων τοῦ θυσιαστηρίου, τῆς ἰσχύος φημι τοῦ νοητοῦ θυσιαστηρίου υἱοῦ τοῦ Θε(εο)ῦ, τῆς ἐν ἀνέσει ἔνεκα διαγωγῆς καὶ εἰρηνικῆς καταστάσεως μ(ητ)ροπόλεων καὶ ἀρχιεπισκοπῶν καὶ ἐπισκοπῶν, καὶ μέχρις οὖν τῶν ὑπὸ ἐξάρχους τελούντων. τούτου οὖν ὄντος μοι διὰ φροντίδος καὶ παντοίας σπουδῆς, ἐφ' ᾧ τέλεον ἀναπαῦσαι τὰς Ἐκκλησίας ὅση μοι περίεστι δύναμις Θε(εὸ)ν ἐπικαλουμένῳ, παρ' οὗ πᾶσα δόσις ἀγαθὴ καταπέμπεται καὶ οὗ ἄν(θρωπ)οι οὐχ οἷόν τε γενέσθαι τῶν ὄντων οὐδέν. ἐφθασαν καὶ ἀπὸ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Πωγωνιανῆς τινὲς τῶν χριστιανῶν τῶν ἐν τοῖς ἐκεῖσε προκρίτοις τεταγμένοι, ὃ τε κύρ Θεόφιλος Καζάκου καὶ κύρ Δόνος Πεπανοῦ⁶⁴ καὶ ἄλλοι μετ'

61. ἐπαφιάτων χφ., προφανῶς πρέπει νὰ διορθωθεῖ σὲ ἐπαφέντων [sc. φωνήν].

62. Τὸ ἐν λόγῳ σιγίλλιο τὸ ἐκδίδει καὶ ὁ Γκατσόπουλος ἀπὸ τοὺς ΚΠΑ, τὸ κείμενο ὅμως ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἕως τὸ σημεῖο αὐτὸ δὲν ὑπάρχει στὴν ἐκδοσὴ του, ἐνῶ τὸ ὑπόλοιπο εἶναι γεμᾶτο ἀπὸ παραναγνώσεις καὶ δυσνόητα χωρία· βλ. «Ἀρχιεπισκοπὴ Πωγωνιανῆς», σσ. 772-773. Τμῆμα τοῦ σιγίλλιου ἐκδόθηκε καὶ ἀπὸ τὸν Β. Κ. Στεφανίδη, «Τὸ χρέος τοῦ Κοινοῦ καὶ ἡ οἰκονομικὴ ἐπιτροπὴ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου», *Νέος Ποιμὴν* (Κωνσταντινούπολις) 1 (1919) 218.

63. ἀνάπαυλαν] Ἡ ἀρχικὴ λανθασμένη γραφὴ ἀνάπαλαν διορθώθηκε μετὰ τὸ ν γραμμένο πάνω (superscriptum) ἀπὸ τὸ α (δηλαδή: ἀναπα^υλαν).

64. Πεπανοῦ χφ.: Ταπεινοῦ διαβάζουν οἱ Ἀποστολόπουλος – Μιχαηλάρης, *Ἡ Νομικὴ Συναγωγὴ τοῦ Δοσιθέου*, σ. 433.

αὐτὸν⁶⁵ ὑπερμαχόμενοι τῆς π(ατ)ρίδος αὐτῶν ὡς βαρυνομένη⁶⁶ ὑπὸ τῆς ζητίας δεόμενοι καὶ ἐκλιπαροῦντες ἄγαν ἡμᾶς μὴ περιμένοντες τὴν παντελῆ ἐλευθερίαν τῆς ἀπαιτήσεως, ἥτοι τῆς ζητίας, καὶ ἐζήτησαν οἰκειοθελῶς καὶ ἀβιάστως ἐν πανδήμῳ γνώμῃ καὶ εἰδήσει τῶν ὑπολοίπων αὐτοχθόνων, ἱερωμένων τε καὶ λαϊκῶν, ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων καὶ παντὸς τοῦ λαοῦ, εἰς τὸ γενέσθαι μίαν καὶ μόνην ἐτήσιον ἀποκοπὴν καὶ διδόναι κατ' ἔτος τὸν νῦν ἢ κατὰ καιροὺς ἀρχιεπίσκοπον Πωγωϊανῆς τὸ ἀποφανθὲν ἀνάλογον αὐτοῦ. καὶ δὴ ἡ Μετριότης ἡμῶν συνοδικῶς μετὰ καὶ τῆς συνεδριαζούσης ἀρχιερατικῆς ἀδελφότητος τὴν αἴτησιν αὐτῶν ἀποδεξαμένη ὡς εὐλογον, γράφει καὶ ἐν ἀγίῳ ἀποφαίνεται Πν(εύματι), ἵνα ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς εἰς ἅπαντα τὸν αἰῶνα, ὀφείλῃ παρέχειν κατ' ἔτος ὁ νῦν ἢ κατὰ καιροὺς ἀρχιεπίσκοπος Πωγωϊανῆς πρὸς τὴν καθ' ἡμᾶς τοῦ Χ(ριστοῦ) Μεγάλῃν Ἐκκλησίαν ἄσπρων χιλιάδας πέντε σῶα καὶ ὀλόκληρα καὶ μὴ ἀνωμάλως, πῆ μὲν περισσότερα καὶ ἐνοχληθῆσθαι αὐτῶν⁶⁷ καὶ στενοχωρεῖσθαι, πῆ δὲ καὶ ὀλιγότερα⁶⁸ καὶ προσαπαιτεῖσθαι ὕστερον παρά τινων καὶ εἴη, ὅταν ριφή⁶⁹ ζητία, καὶ μένη ἢ ἀποκοπὴ αὕτη στερεὰ καὶ πάγιος, ἀνυπέρβλητος καὶ ἀμείωτος, καὶ κατὰ πάντα ἀμετακίνητος, ἐν ᾧ περιορίσθῃ ἀριθμῷ δόσεως, μηδεμίαν ἔχοντος τοῦ λοιποῦ φροντίδα τοῦ ἀρχιεπισκόπου Πωγωϊανῆς διδόναι περισσότερον παρ' ὃ ἀπεφάνθη ἢ ὅλως ἀπαιτεῖσθαι τι πλείω, μέχρι καὶ ὀβολοῦ εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα, οὔτε τὸ σύνολον ἐνοχλεῖσθαι παρά του ἱερωμένου ἢ κατὰ καιροὺς ἐξάρχου ὁποιοῦδήποτε· ὅς δ' ἂν ὀψέποτε καθ' οἰονδήτινα τρόπον βουληθῆ ἢ λόγῳ ἢ ἔργῳ ἀνατρέψαι τὸ παρόν, καὶ ἐνοχληθῆσθαι τὸν θεοφιλέστατον ἀρχιεπίσκοπον τούτου⁷⁰ Πωγωϊανῆς ζητῶν ἀρπάσαι πλείω τῆς ἐκδοθείσης συνοδικῆς ἀποκοπῆς καὶ σκανδαλίσαι αὐτὸν καὶ λυπηθῆσθαι, ὁ τοιοῦτος ὡς παραβάτης καὶ ἀθετητῆς ἀφορισμένος ἔστω παρὰ

65. μετ' αὐτὸν χφ., ἀντὶ μετ' αὐτῶν (δηλ. μετὰ τῶν δύο προμνημονευθέντων ἀρχόντων· βλ. καὶ τὴν ἀκόλουθη ἐκφραση στὸ ἀντίστοιχο χωρίο τοῦ ἐγγράφου τοῦ 1647 [ἀρ. 6]: ὁ τε κύρ Θεόφιλος τοῦ καλουμένου Καζάκου καὶ ὁ κύρ Δόνος τοῦ Πεπανοῦ, καὶ ἔτεροι σὺν αὐτοῖς).

66. βαρυνομένη χφ., ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ βαρυνομένης [sc. τῆς πατρίδος ... ὡς βαρυνομένης].

67. αὐτῶν χφ., ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ αὐτόν [sc. τὸν νῦν ἢ κατὰ καιροὺς ἀρχιεπίσκοπον Πωγωϊανῆς].

68. ὀλιγότερα χφ., ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ ὀλιγότερα.

69. ριφή χφ., ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ ρίφ <θ> ἢ· βλ. καὶ στὸ ἐπόμενο ἐγγραφο: ὅτε ριφθεῖ ἡ ζητία. Ὁ Γκατσόπουλος, «Ἀρχιεπισκοπὴ Πωγωνιανῆς», σ. 773, ἀντὶ ὅταν ριφή [= ρί <φ> θῆ] ζητία διαβάζει ὅ,τι ριφή ζητία, καὶ ὅ.π. στὴν ἴδια σελίδα, ὑπόσημ. 1, σημειώνει: «Ριφή = ὑποχρεωτικὴ εἰσφορά» (!).

70. τούτου χφ., ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ τούτον [sc. τὸν θεοφιλέστατον ἀρχιεπίσκοπον Πωγωϊανῆς].

Π(ατ)ρ(ό)ς, Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, τῆς μιᾶς βασιλείας καὶ κυριότητος, καὶ κατηραμένος καὶ ἀσυγχώρητος ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι καὶ μετὰ θάνατον ἄλυστος καὶ ὑπόδικος τῇ αἰωνία φλογί καὶ ἔχοι καὶ τὰς ἀρὰς τῶν ἁγίων τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ θεοφόρων π(ατέ)ρων τῆς ἐν Νικαίᾳ καὶ τῶν λοιπῶν ἁγίων συνόδων καὶ ἡμῶν. Ὁθεν ἐγράφη καὶ τὸ παρὸν σιγιλλιωδὲς π(ατ)ριαρχικὸν καὶ συνοδικὸν ἡμέτερον γράμμα καὶ διὰ τοῦ ἀρχιερατεύοντος δίδεται πρὸς τὴν ἀρχιεπισκοπὴν Πωγωνιανῆς εἰς ἔνδειξιν καὶ ἀσφάλειαν διηνεκῆ. ἐν ἔτει αχμα^ο ἐν μηνὶ αὐγούστῳ ε^η, ἰν(δικτιῶν)ος θ':-

καὶ δὴ ἡ Μετριότης ἡμῶν

Πρόκειται γιὰ τὸν Οἰκουμενικὸ Πατριάρχη Παρθένιο Α' (1639-1644).

τὸν νῦν ἡ κατὰ καιροὺς ἀρχιεπίσκοπον Πωγωνιανῆς

Πιθανότατα πρόκειται γιὰ τὸν Σωφρόνιο, ὁ ὅποιος ἐποίμανε τὴν ἐπαρχία Πωγωνιανῆς ἕως τὸ 1643 (μαρτυρεῖται μόνο κατὰ τὸ ἔτος αὐτό, στὸ ὑπόμνημα ἐκλογῆς τοῦ διαδόχου τοῦ Παρθενίου· βλ. παραπάνω, τὸ ἔγγραφο ἀρ. 1), ὅπως ἐπίσης καὶ γιὰ τοὺς διαδόχους του.

6. Ἐπιβεβαιωτήριον γράμμα σχετικὰ μὲ τὸ ποσὸν τοῦ ἐτησίου «δοσίματος» τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Πωγωνιανῆς (1647, Ἰούνιος).

Νομικὴ Συναγωγή, φφ. 148v-149r.

Βλ. καὶ Ἀποστολόπουλος – Μιχαηλάρης, *Ἡ Νομικὴ Συναγωγὴ τοῦ Δοσιθέου*, σ. 194, ἀρ. 272. Βλ. ἀκόμη Σάθας, *Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη*, τ. 3, σσ. 580-581.

Περιεχόμενο: Μὲ τὸ γράμμα αὐτὸ τοῦ Πατριάρχη Ἰωαννικίου Β' ἐπιβεβαιώνεται παλαιότερη (τοῦ ἔτους 1641) ἀπόφαση τοῦ Πατριάρχη Παρθενίου Α', σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ Πωγωνιανῆς εἶναι ἀπαλλαγμένη ἀπὸ τε ζητιῶν πατριαρχικῶν καὶ βοηθιῶν καὶ ὁ τότε (δηλ. ὁ ἐπὶ Παρθενίου) καὶ οἱ ἄλλοι κατὰ καιροὺς ἀρχιεπίσκοποι τῆς ὑποχρεοῦνται νὰ καταβάλουν κατ' ἔτος μόνον τὸ βασιλικὸ χαράτσι τῶν 5.000 ἄσπρων. Ἡ δόση αὐτὴ θὰ διατηρηθεῖ σταθερὴ διὰ παντός· ὁποῖος τολμήσει νὰ ἀνατρέψει τὴν παροῦσαν πατριαρχικὴν συνοδικὴν ἀπόφασιν θὰ ὑποστῆ τὰ ἐπιτίμια ποῦ ἀπαριθμοῦνται στὸ τέλος τοῦ γράμματος.

† ἴσον ἀπαράλλακτον ἐκ τοῦ καθολικοῦ προτοτύπου⁷¹ γράμματος:-

† Ἰωαννίκιος ἐλέω θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως
Νέας Ρώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης :-

71. προτοτύπου χφ., ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ προτοτύπου.

Τὸ εἰς μείζονα ἰσχυρὸν ἐπιβεβαιουῦσθαι τὰ τῶν πρὸ ἡμῶν π(ατ)ριαρχικὰ γράμματα ὅσα τοῦ ὀρθοῦ ἔχονται λόγου οὐδὲν ἀπεικός ἐστι, τῆς τε γὰρ ἀν(θρωπ)ίνης μνήμης ὀλισθηρᾶς εἴτε εὐολίσθου ὑπαρχούσης, τῆς τε ζωῆς ἡμῶν βραχείας, τὸ μὲν γραφῆ παραδίδοσθαι τὰ πραττόμενα ἀναγκαῖον καθέστηκε, τὸ δ' αὖ τὰ γραφέντα ἐπικυροῦσθαι καὶ ἀνανεοῦσθαι πάντως καὶ τοῦτο χρήσιμον· εἰ μὴ γὰρ τὰ ἡμῖν πραττόμενα ἐγράφοντο, τῆ λήθῃ ἂν παρεδίδοντο· εἰ δὲ πάλιν μὴ ἐπιβεβαιουῦντο, οὐκ ἂν μείζονα τὴν διαμονὴν καὶ συντήρησιν ἐκλάμβανον· – ἔνθεν τοι καὶ τῆς ἡμῶν Μετριότητος προνοία Θεοῦ τοὺς οἴακας τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χ(ριστο)ῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας ἀναδεξαμένης καὶ θεωρούσης ἐν πολλῇ τῇ ἀκρίβειᾳ καὶ τῇ ἐρεύνῃ τὰς περὶ ἐπιπτώσας ἐκκλησιαστικὰς ὑποθέσεις καὶ νομίμως τε καὶ κανονικῶς ἀποκαθιστάσας αὐτὰς καὶ ἐκάστῳ παρεχούσης τὸ προσὸν αὐτῷ δίκαιον καὶ φροντισούσης τοῦ κοινῆ⁷² τοῖς πᾶσι συμφέροντος, προσεκομίσθη εἰς μέσον ἴσον γράμματος π(ατ)ριαρχικοῦ σιγίλλιδος τοῦ μακαρίτου γέροντος π(ατ)ριάρχου κῦρ Παρθενίου, κατησφαλισμένον ὃν πολλαῖς ὑπογραφαῖς τῶν τότε τυχόντων ἀρχιερέων καὶ σὺν τούτοις καὶ τοῦ ἐν μακαρία τῇ λήξει γενομένου π(ατ)ριάρχου Ἱεροσολύμων Θεοφάνους ἀποφαινόμενον καὶ διορίζον κατὰ τὴν ἀναφορὰν ἣν ἀνήνεγκον πρὸς ἐκεῖνον τὸν μακαρίτην συνοδικῶς οἱ ἀπὸ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Πωγωνιανῆς δύο ἄρχοντες, ὃ τε κῦρ Θεόφιλος τοῦ καλουμένου Καζάκου καὶ ὁ κῦρ Δόνος τοῦ Πεπανοῦ⁷³, καὶ ἕτεροι σὺν αὐτοῖς τοῦ πολλοῦ βάρους καὶ τοῦ φορτίου τῶν κατὰ καιροὺς ῥιπτομένων τῇ ἀρχιεπισκοπῇ αὐτῇ π(ατ)ριαρχικῶν ζητιῶν καὶ βοηθειῶν, τὴν ἀδυναμίαν τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας διὰ τὸ ἐλαττωθῆναι ὅτι πλεῖστα ἀπὸ τε τῶν προσόδων αὐτῆς καὶ τῶν λοιπῶν καὶ μὴ δύνασθαι τὸν ταύτης προϊστάμενον ὡς πάντῃ ἐνδεῶς ἐχούσης καὶ ἀπορούσης ἀπολογεῖσθαι ἐφ' οἷς ἀπητεῖτο τῆς Ἐκκλησίας, διδόναι {τῆς Ἐκκλησίας διδόναι}⁷⁴ ἐτησίως τῇ καθ' ἡμᾶς τοῦ Χ(ριστο)ῦ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ ὑποταγῆς χάριν μόνον, ἄσπρα χιλιάδας πέντε, ἥτοι γρόσια ἐξήκοντα δύο καὶ ἡμισυ, ὅτε ῥιφθείη ζητεία π(ατ)ριαρχικὴ ἢ βοήθεια κατὰ καιρὸν καὶ οὐδὲν ἄλλο, εἰ μήπου τοῦ ἐτησίως διατεταγμένου βασιλικοῦ χαρακτιοῦ καὶ διὰ τῆς αὐτῆς δόσεως σώζεσθαι ἐν αὐτῇ τὸν ἀρχιερέα αὐτῆς καὶ διάγειν εἰρηνικόν τε καὶ ἡσυχον ἐπισκεπτόμενον ἀεὶ ἐπιμελῶς τὰς τῶν ἐκεῖσε οἰκούντων χριστιανῶν ψυχὰς καὶ τὴν ἀφέλειαν καὶ σ(ωτη)ρίαν αὐτῶν καὶ ποιμαίνειν ὡς εἰκός· ὅπερ γράμμα ἠξιώθημεν καὶ ἡμεῖς ἐπιβεβαιῶσαι τῇ δεήσει

72. κοινῆ χφ., ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ κοινῶ [sc. συμφέροντος].

73. Πεπανοῦ χφ.: Ταπεινοῦ διαβάζουν οἱ Ἀποστολόπουλος – Μιχαηλάρης, Ἡ Νομικὴ Συναγωγὴ τοῦ Δοσιθέου, σ. 194.

74. Πρέπει νὰ ὀβελισθεῖ ὡς διπλογραφία.

τῶν ἀνωτέρω ἀρχόντων καὶ μετ' αὐτοὺς τῇ παρακλήσει τοῦ κατὰ τόπον νῦν θεοφιλεστάτου ἀρχιεπισκόπου Πωγωϊανῆς κῦρ Παρθενίου, τοῦ ἐν ἀγίῳ Πν(εύματι) ἀγαπητοῦ ἡμῶν ἀδελφοῦ καὶ συλλειτουργοῦ· καὶ δὴ ἡ Μετριότης ἡμῶν τὴν αἴτησιν αὐτῶν ἀποδεξαμένη ἄτ' εὐλόγον οὐσαν καὶ φίλην Θεῷ γράφειν διὰ τοῦ παρόντος αὐτῆς πατριαρχικοῦ σιγιλλιώδους ἐμβεμβράναις⁷⁵ γράμματος καὶ παρακελεύεται γνώμη κοινῇ συνοδικῇ τῶν παρευρεθέντων ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων, τῶν ἐν ἀγίῳ Πν(εύματι) ἀγαπητῶν αὐτῆς ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, ἵνα τοῦ προδοθέντος ἐκείνου π(ατ)ριαρχικοῦ συνοδικοῦ σιγιλλιώδους γράμματος κεκυρωμένου ὄντος καὶ ἀμετατρέπτου ὡς καλῶς καὶ εὐλόγως γεγονότος, ἡ ἀρχιεπισκοπὴ αὕτη Πωγωϊανῆ καὶ τὸ ἀπὸ τοῦδε εὐρίσκοιτο ἀσύδοτος καὶ ἀκαταζήτητος ἀπὸ τε ζητιῶν π(ατ)ριαρχικῶν καὶ βοηθειῶν, ἠνίκα ρίπτονται, ὡς ἀνωτέρω, ἐκτὸς μόνου τοῦ βασιλικοῦ αὐτῆς ἐτήσιου χαραζίου καὶ ὁ ἐν αὐτῇ ἀρχιερατέων ἤδη κῦρ Παρθένιος καὶ οἱ μετ' αὐτὸν παρέχωσιν οὕτω τῇ καθ' ἡμᾶς τοῦ Χ(ριστοῦ) Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ τὰς πέντε χιλιάδας τὰ ἄσπρα ὡς καὶ ἡ ἀνωτέρω ποσότης τῶν ἐξηκονταδύο καὶ ἡμισυ γροσίων ταῦτα φανεροῖ καὶ οὐδὲν πλείω, διάγοντες εἰς τὴν ἐπαρχίαν αὐτὴν καὶ βιοῦντες ...⁷⁶ ἀνενόχλητοι καὶ ὄλως ἀνεπειρέαστοι⁷⁷ παρὰ παντὸς προσώπου ἢ π(ατ)ριαρχικοῦ ἢ ἀρχιερατικοῦ καὶ ἄλλου, ἐν ἀργίᾳ ἀσυγγνώστῳ καὶ ἀφορισμῷ ἀλύτῳ τοῦ ἀπὸ Θεοῦ Παντοκράτορος⁷⁸, καὶ ἡ ἀποκοπὴ αὐτῆ καὶ ἡ δόσις εἴη βέβαια καὶ ἀμετάθετος ἄχρις οὗ ὁ ἥλιος ἐπὶ Γῆς ἐφορᾷ, οὔτε προσθήκη τινὰ δεχομένη οὔτε μείωσιν καὶ ἔλλειψιν, ἀλλ' οὔτε οἱ ἀρχιερεῖς αὐτοῖς⁷⁹ δηλ. τῆς Πωγωϊανῆς, ὁ νῦν καὶ οἱ μετέπειτα ἀπαιτῶνται ἕτερόν τι πολὺ ἢ ὀλίγον μέχρι καὶ ὀβολοῦ παρά τινος τὸ σύνολον ἢ τῶν κατὰ καιροὺς ἐξάρχων τῶν ὁποίων δῆποτε τὸ σύνολον, ἀρχιερέων φημί, κληρικῶν ἱερωμένων καὶ λαϊκῶν, ἂν δέ τις ὀψέποτε οἰωδῆτινι τρόπῳ κινούμενος θελήσῃ λόγῳ ἢ ἔργῳ ἀνατρέψαι τὴν παροῦσαν π(ατ)ριαρχικὴν συνοδικὴν⁸⁰ ἀπόφασιν καὶ ἐνοχλήσαι τοῖς ἀρχιερεῦσιν αὐτῆς τῆς ἀρχιεπισκοπῆς, τῶ νῦν τε καὶ τοῖς ὕστερον, καὶ ζητῆσαι λαβεῖν τῆς ἀποφανθείσης ταύτης συνοδικῆς ἀποκοπῆς τε καὶ δόσεως τῶν πέντε μόνον χιλιάδων ἄσπρων καὶ σκάνδαλον διεγείραι κατ' αὐτῆς καὶ λύπην αὐτοῖς προξενῆσαι ἢ ζημίαν, ὁποῖος

75. ἐμβεμβράναις χφ., ἀντὶ ἐν βεβράναις = ἐν μεμβράναις.

76. Δυσανάγνωστο (στὸ σημεῖο αὐτὸ πιθανότατα ἔπρεπε νὰ ὑπάρχει ἡ ἔκφραση τοῦ λοιποῦ ἢ κάποια συνώνυμη με αὐτήν).

77. ἀνεπειρέαστοι χφ., ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ ἀνεπηρέαστοι.

78. Παντοκράτορος χφ., ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ Παντοκράτορος.

79. αὐτοῖς χφ., ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ αὐτῆς (, δηλ. τῆς Πωγωϊανῆς).

80. συνοδικήν: προστίθεται στὸ ἀριστερὸ περιθώριο.

ἄν ἢ ὡς⁸¹ ἀθετητῆς τῆς συνοδικῆς ἀποφάσεως καὶ σκανδαλοποιῶς καὶ τοῦ καλοῦ ἀσύμφωνος καὶ ταραχώδης, ἀφορισμένος ἔστω παρὰ⁸² Π(ατρ)ὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τοῦ ἐνὸς τῆ φύσει μόνου Θεοῦ, καὶ κατηραμένος καὶ ἀσυγχώρητος καὶ ἄλυτος μετὰ θάνατον ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι καὶ τυμπανιαῖος καὶ ἔνοχος τοῦ πυρὸς τῆς γεένης, καὶ ἐχέτω καὶ τὰς ἀρὰς τῶν ἁγίων τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ θεοφόρων π(ατέ)ρων τῶν ἐν Νικαίᾳ καὶ τῶν λοιπῶν συνόδων· οὕτως ἀπεφηνάμεθα. εἰς γὰρ τὴν περὶ τούτου δήλωσιν καὶ ἀσφάλειαν ἐγένετο καὶ τὸ παρὸν τῆς ἡμετέρας Μετριότητος ἐπιβεβαιωτήριον σιγιλλιωδές⁸³ γράμμα καὶ ἐπεδόθη τῷ διαληφθέντι θεοφιλεστάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Πωγωνιανῆς κῦρ Παρθενίῳ καὶ δι' αὐτοῦ τῇ ἀρχιεπισκοπῇ ταύτῃ εἰς ἐνδειξιν πάντων, καταστρωθέν καὶ ἐν τῷδε τῷ ἱερῷ τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χ(ριστοῦ) Μεγάλης Ἐκκλησίας κώδικι. ἐν ἔτει σωτηριῷ αχινζ^ω μηνι ἰουνίῳ ἰν(δικτιῶν)ος ιε'.

† Ἰωαννίκιος ἐλέφ θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ῥώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης

Πρόκειται γιὰ τὸν Οἰκουμενικὸ Πατριάρχη Ἰωαννίκιο Β' (1646-1648, α' πατριαρχία).

προσεκομίσθη εἰς μέσον ἴσον γράμματος π(ατ)ριαρχικοῦ σιγιλλιωδούς τοῦ μακαρίτου γέροντος π(ατ)ριάρχου κῦρ Παρθενίου

Πρόκειται γιὰ τὸ σιγίλλιο πὺ ἐκδόθηκε γιὰ τὴν Ἀρχιεπισκοπὴ Πωγωνιανῆς τὸ 1641· βλ. παραπάνω, τὸ ἔγγραφο ἀρ. 5.

σὺν τούτοις καὶ τοῦ ἐν μακαρία τῇ λήξει γενομένου πατριάρχου Ἱεροσολύμων Θεοφάνους

Ὁ πατριάρχης Ἱεροσολύμων Θεοφάνης Γ' (1608-1644) εἶχε συνογράσει τὸ σιγίλλιο τοῦ 1641, προφανῶς ἐπειδὴ ἐκείνη τῇ χρονικῇ περιόδῳ παρεπιδημοῦσε στὴν Κωνσταντινούπολη· βλ. παραπάνω, τὸ ἔγγραφο ἀρ. 5.

ὁ ἐν αὐτῇ ἀρχιερατεύων ἤδη κῦρ Παρθένιος καὶ οἱ μετ' αὐτὸν

Ὁ τότε ἀρχιεπίσκοπος Πωγωνιανῆς ἦταν ὁ Παρθένιος, ὁ ὁποῖος ἀρχιεράτευσε ἀπὸ τὸ 1643 ἕως τὸ 1650. Βλ. παραπάνω, τὰ ὑπομνήματα ἐκλογῆς αὐτοῦ καὶ τοῦ διαδόχου του, ἔγγραφα ἀρ. 1 καὶ 2.

81. ὡς: προστίθεται στὸ ἀριστερὸ περιθώριο.

82. παρὰ] μετὰ τὸ παρὰ ἔχει παραλειφθεῖ τὸ τοῦ (βλ. τὴ συνέχεια τοῦ ἴδιου χωρίου: ... καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος· πρβ. καὶ τὴν ἴδια ἔκφραση στὸ ἀντίστοιχο χωρίο τοῦ ἐγγράφου τοῦ 1641 (ἀρ. 5): ... ἀφορισμένος ἔστω παρὰ Π(ατρ)ὸς, Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος (ὅπου τὸ ἄρθρο λείπει πρὶν ἀπὸ ὅλα τὰ οὐς.).

83. σιγιλλιωδές: προστίθεται στὸ δεξιὸ περιθώριο.

ΚΑΙ ΔΕ ΤΟ ΠΡΩΤΟΝ ΤΟ ΠΕΡΙΘΕΜΕΝΟΝ ΕΣΤΙΝ
 ΤΟ ΕΒΡΕΩΝ ΚΑΙ ΤΟ ΚΑΙ ΤΟΙΟΝ ΙΣΤΟΡΙΟΝ ΕΣΤΙΝ
 ΤΟ ΕΒΡΕΩΝ ΑΓΑΞΑΝ ΔΕΙΧΝΑΙ
 ΟΥΔΕΝΟΝ Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΕΡΕΤΣ ΝΑΙΝΟΝ ΣΑΒΒΑΤΟΝ
 ΟΥΔΕΝΟΝ ΕΒΡΕΩΝ ΝΑ ΘΥΓΑΝ ΑΪΣΟΛΗ ΑΙΣΟΛΗ
 ΤΟ ΕΒΡΕΩΝ Ο ΣΟΥΛΕΣ ΚΑΘΗΜΕΡΑ ΔΥΝΑΖΑΣ ΑΪΣΟ
 ΔΕΙΧΝΟΝ Η ΨΕΥΣΕ ΤΑΣ ΕΒΡΕΩΣ ΑΛΛΑ ΟΤΙ ΟΤΙ
 Ο ΚΟΝΟΜΑΙ ΣΑΙΝΑ ΤΡΟΣΙΟΝ ΜΕΦΕΡΕΝ ΗΣΩ
 ΔΙΡΙΟΣ ΤΩΝ ΑΝΩΝ Η ΤΑΣ ΣΑΙΝΑΣ ΟΥΔΕΝΑ
 ΗΥΓΕ ΣΑΙΝΩΣΙΝ ΑΓΙΘΕΑΣ ΑΓΕΡΝ ΤΩΣΙΝ
 ΟΙΣ ΤΩΝ ΑΠΟΓΡΑΦΩΝ ΑΥΤΩΝ ΗΣ ΚΑΘΩ
 ΤΟ ΖΙΑΣ ΟΝΑ ΚΑΤΑ ΤΑ ΟΣ ΔΟΞΑΙ ΤΟΥ
 ΕΝΟΣ ΕΝ ΤΕΙΑ ΟΥ ΜΥΝΟ ΜΕΝΟ ΤΟ ΑΥΤΩ
 ΑΓΓΡΑΦΩ ΣΑΡΓΑΤΣ ΕΡΕΤΣ
 ΤΑ ΣΥΝΗΛΟΣ ΤΟ ΤΟΥ ΑΝΩΝ
 ΜΑΝΑ ΗΣ ΤΩΝ 576 1763 ΟΥΚ ΑΥΤΩΣ
 ΑΥΤΟΑΡΧΕΙΟ
 ΤΗΣ ΠΑΡΘΕΝΙΟΥ
 ΑΓΓΡΑΦΑ ΤΩΝ
 ΔΕΙΧΝΟΝ

2. Κώδικας Bibliotheca Acad. Rom. (Semin. Centr.) 299 (305) του 18ου αι., φ. 7r: Τὸ τέλος τῆς ἐνθύμησεως ἠκολουθεῖ ἡ ὑπογραφή τοῦ ἀρχιεπισκόπου Πωγωνιανῆς Παρθενίου καὶ ἡ χρονολογία κατὰ τὴν ὅποια γράφτηκε ἡ ἐνθύμηση.

Μνήμη Κυριακάτου ἑπισκόπου τοῦ
 ὁρθόδοξου μητροπολίτου ἁγίου ἐπίσκοπου
 σου καὶ ἐπισκόπου σου καὶ ἁγίου ἀρχιεπίσκοπου
 καὶ ἐπίσκοπου σου ὁρθόδοξου μητροπολίτου σου
 καὶ ἁγίου ἀρχιεπίσκοπου σου καὶ ἐπίσκοπου σου
 σου καὶ ἐπίσκοπου σου

Παρθένου σου ἁγίου ἀρχιεπίσκοπου καὶ ἐπίσκοπου
 σου καὶ ἐπίσκοπου σου ἀρχιεπίσκοπου σου
 καὶ ἀρχιεπίσκοπου σου ἀρχιεπίσκοπου σου
 σου καὶ ἀρχιεπίσκοπου σου ἀρχιεπίσκοπου σου
 σου καὶ ἀρχιεπίσκοπου σου ἀρχιεπίσκοπου σου

σου καὶ ἀρχιεπίσκοπου σου ἀρχιεπίσκοπου σου
 σου καὶ ἀρχιεπίσκοπου σου ἀρχιεπίσκοπου σου
 σου καὶ ἀρχιεπίσκοπου σου ἀρχιεπίσκοπου σου
 σου καὶ ἀρχιεπίσκοπου σου ἀρχιεπίσκοπου σου
 σου καὶ ἀρχιεπίσκοπου σου ἀρχιεπίσκοπου σου
 σου καὶ ἀρχιεπίσκοπου σου ἀρχιεπίσκοπου σου

AIMILIOS DIM. MAVROUDIS

*ÜBER DAS KLOSTER VON MOLYBDOSKEPASTON
UND DAS ERZBISTUM VON POGONIANI***ZUSAMMENFASSUNG**

Das Erzbistum von Pogoniani (in Epirus) gehört zu den kirchlichen Provinzen des Ökumenischen Patriarchats, dessen Geschichte bis heute nicht genügend erforscht worden ist. Obwohl seine Gründung nach der mündlichen Tradition bereits im 7. Jhdt. stattfindet und sich mit dem byzantinischen Kaiser Konstantinos IV Pogonatos (668- 685) verbindet, beziehen sich die das Erzbistum betreffenden historischen Angaben nur auf die neuere Zeit. Erst ab dem 14. Jhdt kann man die Geschichte dieses Erzbistums genauer verfolgen entweder als selbständige kirchliche Provinz (seit Anfang bis 1834 und von 1842 bis 1863) oder seitdem es mit benachbarten Bistümern vereinigt wurde, d.h. mit Korytsa (unter dem Titel Metropole von Korytsa und Pogoniani, 1828-1834), mit Vela (als Metropole von Vela und Pogoniani, 1834-1842), mit Dryinoupolis (als Metropole von Dryinoupolis und Pogoniani, 1924-1936, und von 1936 bis heute als Metropole von Dryinoupolis, Pogoniani und Konitssa). Auch die einschlägigen bischöflichen Kataloge sind fast alle entweder mangelhaft oder fehlerhaft. Dasselbe gilt für die frühere Geschichte des Molybdoskepaston-Klosters, dessen Gründung für gleichzeitig mit der des Erzbistums gehalten und dem Kaiser Konstantinos Pogonatos zugeschrieben wird. Diese stützt sich auf die Inschrift vom Jahre 1522 und relevante mündliche Erzählungen, wie diejenige, die in diesem Aufsatz veröffentlicht wird. Es ist also eindeutig, daß Voraussetzung für eine Geschichte sowohl des Erzbistums als auch des Klosters die sorgfältige Untersuchung, aber auch die Verwertung der überlieferten historischen Angaben sind. Nach diesem historischen Überblick wird die Geschichte des Namens der Pogonianiprovinz und auch der Gründung des Molybdoskepaston-Klosters nach der Erzählung des Erzbischofs von Pogoniani Parthenios (1763-1774) ediert, wie sie in einem Kodex der Rumänischen Akademie der Wissenschaften überliefert ist; dazu werden auch sechs Akten ediert, die sich auf das Erzbistum von Pogoniani beziehen und sich in der Νομικὴ Συναγωγή des Dositheos Patriarch von Jerusalem (1669-1707) befinden.

ΛΕΥΚΗ